

Abstract

The purpose of this study is to examine how Eastern traditions and elements are incorporated into a modern Western society, with our main and only focus being on Buddhist elements implemented into a Danish culture. Our first assumption was due to the grand effect trends have on the world's many societies, and that Buddhist elements practiced in Western societies were nothing but a trend. Therefore an understanding of Buddhism in all its forms seemed to be essential in the process of treating the subject and eventually find our study to be fulfilling. A historical description of the most relevant and large Buddhist branches was therefore made and by qualitative empiric research in the form of interviews with three informants, we aimed to enlighten every aspect of this matter and to truly grasp the comprehensive study on the subject. Using the theory of Michel De Certeau and his take on people's choices in their everyday life and Niklas Luhmann's theory of the systematisation of society, the interviews were analyzed and thereby a further explanation and understanding of the choices made by the informants could be interpreted. The study did not end up giving a definite answer as to why and how the Western societies incorporate Buddhism nor did we find Buddhism as easily defined and categorized as first assumed. But what this study showed was a transformation from traditional Buddhism to new Buddhism in Western societies, where the original primary aim of enlightenment has been replaced by the aim of improving the individual efficiency of the self.

Indholdsfortegnelse

Abstract	1
1. Indledning	3
1.2 Problemfelt	3
1.3 Problemformulering	5
2. Metode	5
2.1 Interviewteknik	5
2.1.1 Tematisering	6
2.1.2 Udarbejdelse af spørgsmål	7
2.1.3 Interview	7
2.1.4 Observatørens rolle	8
2.1.5 Transskription	9
2.1.6 Analytisk fremgangsmåde	10
2.2 Projektteknisk metode	11
2.3 Begrebsdiskussion	12
3. Redegørelse	13
3.1 Buddhisme	13
3.2 Legenden om Buddha	14
3.2.1 Buddhas lære	15
3.3 Traditionelle buddhistiske retninger	16
3.4 Ny-buddhisme	19
3.4.1 Buddhismens ankomst	19
3.5 Vestlig buddhisme	20
3.6 Mindfulness	24
4. Teori	26
4.1 Michel De Certeau	26
4.2 Niklas Luhmann	29
5. Analyse	32
5.1 Komparativ analyse af traditionel- og ny-buddhisme	33
5.2 Analyse af interview med Kirsten	37

5.2.1 Kirstens handlemuligheder	40
5.2.2 Kirstens fortolkning af buddhismen	41
5.3 Analyse af interview med Bo.....	44
5.3.1 Religionens vigtighed	45
5.3.2 Samfundets kompleksitet.....	47
5.3.3 Religion som funktionssystem.....	50
5.3.4 Religionens tilpasning til individuelle behov	51
5.3.5 Mindfulness som forbrugsgenstand.....	51
5.4 Analyse af interview med Clara.....	54
5.4.1 Privatiseringen af religionen	55
5.4.2 Buddhismen som produkt	57
5.5 Delkonklusion	61
6. Diskussion.....	63
7. Processen	71
8. Perspektivering	71
8.1 Buddhismen som psykologi.....	72
8.2 Markedsføring af Buddhisme	72
9. Konklusion	73
Litteraturliste	76
Bøger	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.
Artikler	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.
Internetkilder	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.

1. Indledning

Klokken er halv fem og Sofie er netop trådt ind ad døren til sin lejlighed på Frederiksberg i hjertet af København. Det har været en hektisk dag på jobbet, og hun smider sko og jakke for at sætte sig på sofaen midt i stuen. Her sidder hun og nyder stilheden, mens hun betragter sin flotte Buddha figur af guld, som er placeret majestætisk midt i vindueskarmen. Rundt omkring er anbragt halvt nedbrændte stearinlys og en mønstret sølvvase med røgelsespinde, som hun nænsomt tænder med en tændstik. Mens duften af lavendel og nelliker breder sig i stuen, placerer hun en pude på gulvet og ifører sig et par træningssshorts og en løs top. Hun sætter sig i skrædderstilling på en pude og

forsøger at slappe af og fjerne dagens stressede tanker. Hun forsøger at huske, hvad hun har lært af sin yogatræner og benytter sine tillærte teknikker til at fokusere på sin krop og sine tanker. Da hun har siddet sådan i 20 minutters tid, rejser hun sig op og går ud i køkkenet for at varme vand til te. Hun finder en brun papirpose frem og hælder indholdet af tørrede urter og små blomster i et tebrev og hælder det kogende vand over. De små blomster åbner sig, og hun sætter sig endnu engang i sin sofa og drikker forsigtigt af koppen. Efter et par minutter tænder hun for fjernsynet og lader reklamerne køre hen ad skærmen. Mens fjernsynet larmer om tilbud på produkter og populære mærkevarer, skubber hun en bunke magasinblade til side og udvælger et blad om boligindretning, som hun begynder at bladere igennem. I bladet finder hun små figurer af Buddhahoveder, sølvfade og små vandbade med lotusblomster. Hun sætter et par krydser på nogle af siderne og lægger bladet væk igen, da hun hører nøglen i døren og ser kæresten stå i døråbningen.

Sofie går ind i soveværelset og pakker tøj, sko og måtte til sin yogatime i morgen tidlig. Hun går tilbage til stuen, hvor hun sætter sig hos kæresten i sofaen og begynder at planlægge, hvor julen skal holdes i år.

Da de har diskuteret frem og tilbage trækker de begge ind i soveværelset, hvor de stiller vækkeuret til tidlig morgen, hvor en ny travl dag melder sig.

1.2 Problemfelt

Hvorfor implementerer vi østlige traditioner i vores vestligt orienterede hverdag? Hvad er det ved Østen og dennes buddhistiske livsanskuelse, som tiltaler os? Vi lever i dag i et samfund, hvor det er op til hver enkel at skabe succesrige rammer for hverdagen, i et samfund som stiller krav. Vestlige individer må derfor søge en måde, hvorpå det hele kan gå op i en større enhed. I mellem alt andet skal der også være tid til familie, arbejde og fritid. Den vestlige individualiserende kultur fjerner i en vis grad fokus fra fordybelserne af disse. Der fornemmes en tendens til, at der søges mod praksisser, som kan skabe en harmoni og balance i hverdagen. Vi ønsker at undersøge, hvorfor vestlige individer søger til praktiseringen af buddhistiske elementer i deres hverdag, hvorfor at praktiseringen heraf udbredes i Vesten, samt hvilke elementer der vælges til og fra. Vores underen ligger i, hvorfor man som vestligt individ implementerer østlige, buddhistiske elementer i hverdagen, og hvordan enkelte dele fra buddhismen tages ud af den større sammenhæng og sættes ind i en ny kontekst. Vores opfattelse i gruppen er altså, at disse elementer og traditioner

dyrkes i en overfladisk kontekst som en slags "trend". Gennem empiriske kvalitative undersøgelser vil vi forsøge at belyse, hvordan buddhismen kommer til udtryk i det nutidige Danmark. Buddhismen handler om at finde en stabil og varig sindsligevægt, som kun kan opnås ved at lade sig frigøre fra årsagerne til lidelser, og acceptere at alderdom, sygdom og død rammer alle mennesker, og at dette er en del af verdens cyklus. Vi ønsker derfor at undersøge, hvordan denne livsforståelse overføres til et land som Danmark, hvor profit og konkurrence er dominerende. Med dette projekt vil vi undersøge, hvordan en østlig religion, omgærdet af traditioner og skikke, kan overføres til et vestligt samfund med et helt anderledes værdigrundlag. I projektet vil vi som udgangspunkt udføre en historisk redegørelse omkring buddhismen og dets udvikling i forhold til dets begyndelse og frem til i dag. Derefter vil vi lave en komparativ analyse for at undersøge hvilke forskelle og ligheder, der er at finde, og hvilke fra- og tilvalg tages. Vi vil forsøge at redegøre for de begreber, traditioner og ritualer, der indgår i buddhismen, og undersøge, hvordan vi i Danmark har tilpasset buddhismen til vores kultur, og hvordan den praktiseres. Dette har ledt os til følgende problemformulering.

1.3 Problemformulering

Hvordan tilpasses buddhistisk tænkning og tradition til nutidens vestlige kultur? Hvilke funktioner har buddhistiske praksisser i Vesten i dag i forhold til oprindelig buddhistisk tradition, hvilke elementer vælges til og fra?

2. Metode

Idet vores indsamlede empiriske materiale stammer fra interviews, vil vi i det følgende redegøre for interviewteknik, og hvordan vi har brugt den.

2.1 Interviewteknik

For at kunne besvare vores problemformulering, har vi valgt at benytte kvalitative undersøgelser i form af interviews. Dette har vi valgt, da kvalitative undersøgelser af denne slags fokuserer på beskrivelser, forståelse og afklaring af menneskelige erfaringer (Polkinghorne, 2005: 137). Den kvalitative undersøgelses resultater forklarer de aspekter, der udgør erfaringen, hvilket i dette tilfælde blandt andet vil være vores informanternes eventuelle til- og fravalg af buddhistiske elementer.

Et interview er en samtale med et klart formål. Formålet er interviewets tema og er afhængig af interviewerens forventning om, at kunne analysere sig frem til svar som kan bruges til forskning (Kvale, 2009: 50). Interview bliver defineret som *"a technique of gathering data from humans by asking them questions and getting them to react verbally."* (Polkinghorne, 2005: 142).

Kvalitativ forskning er designet til at undersøge menneskers erfaringsverden. Dermed er formålet med et forskningsinterview, at kunne forstå den interviewedes egne erfaringer og oplevelser, og ud fra denne forståelse at kunne belyse den interviewedes syn på problemstillingen (Polkinghorne, 2005: 137). For at kunne forstå, hvordan man kan bruge interviews til forskning, må man forstå, at viden er produceret. Med dette menes, at viden produceres i samspillet mellem mennesker (Kvale, 2009: 68). Derfor kan den information, man får i et interview, bruges direkte som empiri. Interview må betragtes som en fænomenologisk forskningsmetode, da den viden, som genereres fra interviewet, kun kan bruges ud fra den antagelse, at den betydningsfulde virkelighed er den mennesker opfatter (Kvale, 2009: 44). Ved en fænomenologisk forskningsmetode forstås, at man må undersøge måden, hvorpå viden viser sig, før det kan indordnes i et begrebsligt system. Dette betyder, at teorier kan afvises, hvis de bygger på erfaringens formodede natur i stedet for på erfaringen selv (Internetkilde: den store danske 1). Interview handler med andre ord om at forstå menneskers livsverden ved at beskrive denne og derigennem forstå fænomenernes betydning for informanten (Internetkilde: den store danske 1). Før man kan foretage et interview, må man gøre sig klart, hvad intentionen er. Man må have en problemstilling, som man ønsker belyst, og man må afklare, hvordan man ønsker at belyse den. Dette har stor betydning for valget af informanter (Polkinghorne, 2005: 138).

2.1.1 Tematisering

I vores metodiske tilgang til besvarelse af vores problemstilling, gjorde vi os mange overvejelser omkring, hvilken vinkling vi ønskede. Først efter at have afklaret dette - at vi ønsker at belyse hvilke buddhistiske elementer som bliver praktiseret i Danmark - kunne vi begynde at tænke på, hvilke informanter der ville kunne belyse dette, gerne fra så mange vinkler som muligt. Vi har stræbt efter at indsamle data, der fremmer forståelsen af forskellige erfaringer. Deltagere i kvalitative undersøgelser udvælges ikke for at skulle være repræsentative i forhold til statistisk

arbejde, men fordi de kan bidrage til at udfylde struktur og karakter af den undersøgte problemstilling (Polkinghorne, 2005: 139).

Derfor har vi valgt at interviewe en dansk praktiserende buddhist, en Mindfulness-coach og buddhist, samt en yoga lærer. Herved forsøger vi at repræsentere tre forskellige tilgange til praktisering, med tre forskellige praktiseringspraksisser.

2.1.2 Udarbejdelse af spørgsmål

Når spørgsmålene til interviewet skal udarbejdes, er der allerede sket en afgrænsning og refleksion over, hvad man ønsker at besvare. Spørgsmålene skal fungere som en slags interviewguide, de skal sikre at intervieweren kommer omkring alle hovedtemaerne, men ud over det, er interviews svære at strukturere, idet intervieweren må følge den interviewedes besvarelser og derefter tage stilling til det næste spørgsmål (Polkinghorne, 2005: 142).

Ved udarbejdelse af vores spørgsmål, var det vigtigt at vi havde nogle generelle spørgsmål, som gerne skulle besvares af alle vores informanter, så vi kunne sammenligne besvarelserne. Derudover udarbejdede vi spørgsmål, direkte henvendt til hver enkelt informant, med udgangspunkt i deres erfaringsgrundlag. Dette gjordes også, for at belyse, hvorfor vi ikke ville kunne stille præcis de samme spørgsmål til alle informanter, da de repræsenterer tre forskellige aspekter af vores problemstillings hovedfokus som er til- og fravalg og praktisering i Vesten. Spørgsmålene skal fungere vejledende, idet det er op til intervieweren at forsikre, at de igennem interviewet får belyst alle spørgsmål fyldestgørende sådan, at det kan bruges til forskning (Kvale, 2009: 143).

2.1.3 Interview

At foretage et interview er et større arbejde. Intervieweren må sætte sig grundigt ind i baggrunden for problemstillingen, interviewets tema, ønskede vinkling og ikke mindst i informanten og dennes erfaringsverden. Det er vigtigt, at intervieweren er velinformeret for at kunne stille præcise spørgsmål. Ikke mindst for at kunne opbygge den fortrolighed, som må være tilstede under et interview, for at informanten skal føle sig tryk og værdsat og derfor svare ærligt (Polkinghorne, 2005: 143). Et interview skal betragtes som en professionel samtale, hvor intervieweren følger de tråde, informanten åbner op for gennem samtalen, og guider interviewet mod at producere fulde billeder af erfaringer og oplevelser (Polkinghorne, 2005: 142).

I gennem vores interviews var intentionen at få et indblik i vores informanternes livsverden, deres praktisering af buddhistiske elementer og belyse hvilke til – og fravalg de hver især havde gjort sig og hvorfor. Vi ønskede at stille os kritisk overfor deres valg, og derigennem belyse hvad baggrunden for denne udvælgelse var. Vores tema var af en meget personlig karakter, da vi ønskede at komme helt tæt på deres personlige praksis og hvordan de hver især havde implementeret elementer i deres hverdag. Vi ønskede med andre ord at belyse deres livsverden, hvilket kan ses på et af vores generelle spørgsmål, om hvordan deres hverdag ser ud. Med dette spørgsmål ønskede vi at få vores informanter til at indføre os i deres private hverdag, for derigennem at komme helt tæt på deres individuelle praksis. Det var interviewerens vigtigste opgave, at blive fortrolige med informanterne, så de følte sig så tilpas trygge, at de ville fortælle os om deres privatliv og personlige stillingtagen.

Det er vigtigt, at intervieweren gør sig klart, at interviewet ikke skal foregå som en slavisk gennemgang af interviewspørgsmålene. Intervieweren skal være årvågen og opmærksom, så interviewet bliver gennemført via den metode og teknik som synes relevant for situationen. Forberedte spørgsmål kan virke irrelevante i situationen, mens nye spørgsmål automatisk dukker op undervejs. Her er det også vigtigt, at intervieweren gør samtalen dynamisk, således at der skabes god kemi imellem parterne (Kvale, 2009: 143).

Intervieweren skal også være opmærksom på, hvordan informanten betoner ord, da det kan have stor betydning for transskriptionen. En sætning sagt i et bestemt tonefald med en bestemt virkning, kan pludselig få en helt anden betydning, når den bliver nedskrevet. Derfor er det vigtigt at sproget interviewet igennem foregår så "følelsesløst" som muligt, forstået som så betoningsløst som muligt (Bird, 2005: 234).

2.1.4 Observatørens rolle

I vores interview-metode har vi valgt at inddrage en teori omkring observationsteknik, da vi finder dette relevant i forhold til vores observatørs rolle i interviewet. Det kan nemlig være en god idé at have en observatør til stede. Dennes rolle er, at holde et ekstra overblik over hvorvidt informanten besvarer alle spørgsmål fyldestgørende, og hvorvidt intervieweren følger op på de tråde informanten lægger ud. Derudover er rollen passivt observerende. Efter intervieweren er færdig, kan observatøren komme på banen med eventuelle uddybende spørgsmål, opfølgende eller

forklarende spørgsmål, indtil denne vurderer at informanten har besvaret fyldestgørende, og der derfor ikke kommer til at mangle noget når interviewet skal kunne bruges til forskning (Højholt & Kousholt, 2012: 88).

Dette benyttede vi os af, under vores interviews. Det virkede rigtig godt at vi var to tilstede, det skabte en tryghed for intervieweren at vide, at der var en der fulgte med og var opmærksom på, om alle spørgsmål nu også blev besvaret fyldestgørende. Vi erfarede at det fungerede godt, at observatøren forholdte sig passiv under interviewet, da det ellers godt kunne skabe utryghed for informanten, som kunne have svært ved at finde ud af, hvor fokus skulle holdes. Dette kan også gøre det svært at opretholde et dynamisk flow gennem en samtale, hvis informanten finder det svært at fokusere og derfor bliver uovervejet i sit ordvalg.

2.1.5 Transskription

Når interviewet er overstået, går det hårde arbejde i gang. Første skridt er transskriptionen – at gå fra talesprog til tekst. Transskription er kunsten at (gen)repræsentere oralt sprog i skrevet form. Når man transskriberer, forsøger man at få en dybere mening ud af uafhængige sætninger. Ved dette vækker man de sociale roller og relationer som ligger forankret i sproget (Bird, 2005: 227). Det betyder, at man allerede ved transskriptionen begynder at fortolke. Derfor er det vigtigt, at man tager stilling til blandt andet sprogkoder. Snakker interviewer og informant på samme niveau, og er det det samme niveau som personen der transskriberer? Mange vigtige detaljer kan gå tabt, hvis transskriberingen ikke udføres forstået og korrekt. Det er vigtigt, at man starter med at stille spørgsmålet om, hvad der udgør en brugbar transskription for undersøgelsens formål (Bird, 2005: 235).

Transskription kan forklares som en slags oversættelse, hvor interviewet oversættes fra det mundtlige narrativ til det skriftlige. Det er derfor vigtigt, at personen som transskriberer, har sproglige kompetencer nok til at kunne forstå og "oversætte" det indtalte interview, og få det ned på papir i en forståelse, som giver mening (Kvale, 2009: 202). Allerede før interviewet foretages, må en analyseskabelon være planlagt. Dette kan være både en hjælp og en ulempe når transskriptionen går i gang, da man allerede ved hvad man skal lægge ekstra vægt på i analysen, kan man derfor nemt kan komme til at fortolke og analysere i transskriptionen. Dette kan især være en faldgrube, hvis man lægger vægt på, hvad informanten mener i stedet for, hvad personen

rent faktisk *siger* (Bird, 2005: 242). Man skal derfor huske, at transskriptionen skal laves så objektivt som muligt, men stadig være sig bevidst, at det er her, den første fortolkning finder sted. Vi ønskede at producere et så autentisk råmateriale som muligt for at undgå spørgsmål om reliabiliteten i at vi var mange om at transskribere. Vi valgte derfor, at vores transskribering skulle være en direkte nedskrivning af det sagte. På den måde undgik vi at fortolke før analysen, og vi sikrede os et tekstmateriale, som ikke var omskrevet for en bedre forståelse, som så kunne være forkert. Der skal dog stadig tages forbehold for, at betoning ikke kan nedskrives præcist, men vi har forsøgt at gøre det så sprognært som muligt.

2.1.6 Analytisk fremgangsmåde

Hvad vil vi have ud af interviewet? Som tidligere nævnt, bør der reflekteres over, hvordan analysen ønskes foretaget, før interviewene overhovedet går i gang. Der bør laves et analyseskelet, som går igen gennem interviewspørgsmålene for at give den letteste tilgang til råmaterialet. Her bør der også tages stilling til, hvilken vinkling analysen vil tage, og hvor hovedfokus skal ligge. En transskription er et meget stort tekstmateriale at gå i gang med, så det er vigtigt, at man har gjort sig klart, hvordan man ønsker at benytte den bedst muligt. Et godt analyseskelet kan også være behjælpeligt til at kunne fortolke løbende i interviewet (Kvale, 2009: 223).

Når man analyserer, er der flere kategorier, man skal være opmærksom på. Blandt andet skal man meningsfortolke. Altså skal man åbne udsagnene op for en forståelse af den dybere mening for at kunne åbne op for informantens skjulte betydningsrelationer. Ved meningsfortolkning starter man med en uklar forståelse af interviewets helhed, for så at fordybe sig i mindre dele af teksten. Derefter sættes det tilbage i tekstens helhed og derved skabe en ny forståelse af teksten. En anden behjælpelig kategori til hjælp i analysen er meningskondensering. Herved forstås en meningsudtrækning af et udsagn, som kan kortes ned til en mindre, præcis tekst. Dette er især brugbart, når der bruges citater, for der er ofte flere ord i talesprog end i formuleringen af den præcise mening på skrift (Kvale, 2009: 223). Heri ligger der dog også et paradoks, for hvordan sikrer man, at forskeren forstår den dybere mening? Og hvordan kan man vide, at forskellige fortolkere ikke vil finde forskellige meningsindhold i det samme interview? Det er her, det igen er smart, hvis man er flere til at interviewe og analysere. Det er den eneste måde at sikre, at

fortolkningen ikke kun bliver et udtryk for én persons forståelse. Her kommer der også en afgørelse af interviewets validitet ind, om hvorvidt spørgsmål og svar er pålidelige og gyldige (Kvale, 2009: 267).

Brugen af flere informanter tjener formålet at uddybe forståelsen af den undersøgte problemstilling eller oplevelse. Ved at sammenligne informanternes oplevelser og sætte deres perspektiver i kontrast til hinanden, kan forskeren opdage de essentielle aspekter, som viser sig på tværs af kilderne, og herigennem kunne genkende variationer i hvordan oplevelsen vises (Polkinghorne, 2005: 140).

Interviews kan beskrives, som en effektiv metode til at indsamle kvalitative data fra menneskers oplevelser og livsverden. Ved at være reflekteret omkring hvilken viden man ønsker at skabe i et interview, og hvad og hvordan man ønsker at bruge denne viden, til og hvordan belyser man undersøgelsens problemstilling. Til besvarelsen af vores problemstilling virker interview som en god metode, da vi ønsker at belyse danskeres livsverden og derigennem deres personlige til- og fravalg af buddhistiske elementer. Vores informanter viste sig at give en rigtig god og bred forståelse af forskellige handlerum og deres personlige reflektering over disse.

2.2 Projektteknisk metode

Vi vil i det følgende redegøre for vores projekttekniske metode. Dette vil give et indblik i, hvilke overvejelser vi har gjort os. Vi finder det relevant, da det viser, hvordan vores arbejdsproces har været, samt giver et indblik i, hvad vi har gjort os af valg og fravalg.

Vi startede ud med en idé om, at lave et religionskritisk projekt med fokus på buddhismen som religion. Vi ønskede at undersøge på hvilke måder man kunne diskutere og ikke mindst definere religionsbegrebet, og herfra udlede hvorvidt at ny-buddhisme kunne kategoriseres som en religion. Til denne religionsdiskussion ønskede vi at inddrage forskellige teoretikere, for derved at have en bredere forståelsesramme at kunne definere ud fra. Som udgangspunkt ønskede vi at benytte Habermas og Luhmann som hovedteoretikere, da de begge har udviklet teorier om religionens transformering fra den offentlige til den private sfære. Derudover fandt vi De Certeaus teori om individets til- og fravalg af praksis i hverdagen relevant til at skabe en mere moderne forståelse af religion i nutiden. Vi ønskede også at inddrage Weber for at få en mere historisk tilgang til definitionen af religionsbegrebet.

Tidligt i processen besluttede vi os for, hvilken retning vi ønskede at spore projektet i. Vi ønskede at gå i dybden med buddhismen som religion og individets personlige stillingtagen til privat praksis, og dermed undgå at se på tendenserne som værende gældende for hele samfundet. Et af de vigtigste elementer i Luhmanns system-teori, var hans forhold til religionens vigtighed. Dette forhold var meget relevant for vores problemstilling.

Da vi i begyndelsen ønskede at have et så vidtrækkende teoretisk grundlag som muligt, ønskede vi at inddrage flere teoretikere i vores diskussion, så vi kunne belyse problemstillingerne fra så mange vinkler som muligt. Vi ønskede derfor at inddrage Giddens og Goffmann. Men som processen skred frem, og vores problemfelt blev indsnævret, fandt vi dem ikke længere relevante. Luhmann og De Certeau var fyldestgørende nok for vores problemstilling. Vi fandt Weber for upræcis til at lave en historisk definition af religionsbegrebet, men til gengæld relevant at inddrage i vores diskussion.

2.3 Begrebsdiskussion

Det er svært at definere, hvad religion er, derfor diskuteres begrebet i stedet. Vi synes, at der kan skelnes mellem at være en del af en kulturbestemt religion eller at være praktiserende religiøs. Når man er en del af en kulturbestemt religion, kan man eksempelvis kalde sig kristen selv om man ikke efterlever religionens værdier og regelsæt efterleve religionens værdier og regelsæt, da dette er valgfrit. Men når man er praktiserende religiøs, vælges der aktivt at følge troens forskrifter. Grunden til at de personer, der er en del af den kulturbestemte religion, ikke opfattes som religiøse, er at de ikke finder mening i at dyrke ritualer. Vi tillægger dermed ritualer en afgørende betydning for, hvorvidt man er praktiserende religiøs. Ifølge Luhmann giver religion en mening for mennesker. Dette mener vi, både kan være via en anerkendt religion eller en selvkonstrueret religion. I forsøget på at definere det at være religiøs, kunne man være fristet til at sige, at man skal tro på noget større. Men vi oplever et problem i denne definition, da mange af de personer, som lever i en kulturbestemt religion, har en tro på noget undefinerbart større, men ikke nødvendigvis praktiserer ritualer, og heller ikke vil betegne sig selv som religiøs. Derfor mener vi, at man som praktiserende religiøs, skal have en klar idé om, hvad dette "større" dækker over, og derfor aktivt vælger at praktisere de, af religionens bestemte, tilhørende ritualer.

For at definere begreberne tradition og filosofi har vi valgt ikke at lave en diskussion, da en definition synes at være nødvendig for at fremme forståelsen af begreberne i projektet, og hvordan disse bliver brugt. Dette medvirker til en entydig og generel forståelse af begreberne tradition og filosofi.

Vi opfatter begrebet tradition, som værende ritualer der gentages regelmæssigt. En tradition kan således både gælde enkeltpersoner og grupper, men behøver ikke at være spirituelt. En tradition skabes, når et ritual overleveres fra en generation til en anden. Således skal begrebet tradition forstås i dette projekt.

Ved begrebet filosofi forstår vi en slags metatekst for livet. Dette skal forstås som et reflekterende element og en fundering over livets sammenhæng. Forskellen på religion og filosofi er, at religionen vil give svar og filosofien blot er refleksion. Man kan altså godt være reflekterende uden at opsøge svar, men man kan ikke opsøge svar uden at være reflekterende.

3. Redegørelse

For at besvare vores problemformulering har vi valgt, indledningsvis, at gøre rede for, hvad traditionel buddhisme og ny-buddhisme er. Da der i opgaven er stort fokus på praksisser, vil der også blive redegjort for begrebet Mindfulness. Yderligere vil en redegørelse af Niklas Luhmanns systemteori og Michel De Certeaus undersøgelse af hverdagens praksisser, blive udført.

3.1 Buddhismen

Dette afsnit vil først omhandle den originale indiske buddhisme med Buddhas liv og hans læren. Derefter følger en redegørelse for de forskellige retninger der, i løbet af udbredelsen af buddhismen til resten af Asien, er opstået. Vi vil efterfølgende sammenfatte en overordnet ide om, hvilke elementer der gennemgående set kendetegner den traditionelle buddhisme. "*The New Buddhism - The Western Transformation of an Ancient Tradition*" (2001), skrevet af James William Coleman, bruges både som udgangspunkt for redegørelsen og vores generelle forståelse af buddhisme. Coleman er en amerikansk professor i sociologi og underviser i kriminologi, globale problemer, socialpsykologi og religionssociologi. Han har været praktiserende buddhist i 15 år (Coleman, 2002: Omslag), og dette bør man, som læser, have i mente igennem læsningen af bogen. Trods hans baggrund som professor i religionssociologi kan der argumenteres for, at hans

frelægning af buddhismen og ny-buddhismen igennem sit værk, er farvet af hans private praktisering heraf. Man kan med andre ord stille spørgsmålstejn ved, hvorvidt han formår at være objektiv. Dog bør man som læser, hæfte sig ved hans professionelle tilgang til bogen, idet at han på trods af ovenstående har et neutralt og tilmed også et kritisk blik på de elementer, han beskriver. Bogen er udgivet af Oxford University Press, og netop dette giver også udtryk for den neutrale og kritiske holdning, der kommer til udtryk i bogen. Man kunne forestille sig, at Oxford University Press som universitetsforlag ikke vil udgive bøger til videre forskning, hvis disse i høj grad var præget af subjektive frem for objektive anskuelser. I forhold til Colemans definition af retningerne indenfor traditionel buddhisme, har vi gennem research på internettet fundet anderledes definitioner af buddhismen. Da vi tager udgangspunkt i, at buddhismen er mangeartet, har vi valgt at bruge Colemans definition heraf. Det må altså antages, at han, qua hans egen praktisering af buddhisme og omfattende research, ved hvad han skriver om.

3.2 Legenden om Buddha

Buddhismen udsprang i Indien for omkring 2500 år siden. Siddhartha Gautama, også kaldet Sakyamuni, fødes som tronarving og lever et beskyttet liv i luksus, fordi det bliver forudset, at han vil blive en stor konge eller helgen. Efterfølgende bliver han gift og får en søn. På grund af hans beskyttede tilværelse indenfor hjemmets mure, står han helt uvidende om, hvordan virkelighedens barske realiteter udspiller sig. En dag møder han, ifølge legenden, en nedslidt mand på gaden udenfor hjemmet, og da han søger svar på mandens tilstand, lyder svaret at det er alle menneskers skæbne. Siddhartha Gautama beslutter sig for at finde ud af, hvordan livet og verden hænger sammen, og at finde en løsning på menneskets uundgåelige lidelser. Han rider væk fra sit kongerige, drager ud i verden og bliver i første omgang en del af en gruppe, der praktiserer at leve uden materielle goder og i cølibat. Efterfølgende møder Siddhartha Gautama to meditationsmestre, som han kommer i lære hos, men han må erkende, at verdens lidelser og løsninger på dette endnu er ubesvarede. Han bruger mange år på at faste, hvorefter at ideen om Middelvejen går op for ham. Han når til et punkt, hvor han erkender, at man skal holde sig fra livet i luksus men tilmed også et liv i selvpinsler. Siddhartha sætter sig efterfølgende under et træ, giver sig til at meditere og sværger at blive der, indtil han opnår den fulde oplysning og svaret på hans spørgsmål om livets pinsler og løsningen hertil. Ifølge legenden udsættes Siddhartha for fristelser

fra Mara¹ i form af tre kvinder, der repræsenterer henholdsvis det kropslige, det materielle og begæret. Det lykkes ham at modstå fristelserne, og han opnår den fulde oplysning og hermed stadiet som Buddha. Efter dette bruger Buddha sine sidste 45 år på at vandre og sprede sin lærdom (Coleman, 2002).

3.2.1 Buddhas lære

Buddhas lære blev først nedskrevet længe efter hans død, og det er derfor svært at sige lige præcis, hvad Buddhas lære var. Han justerede den fra område til område, således at den passede til det generelle niveau af hans publikum og deres specifikke behov (Coleman: 2002: 28). Det, at Buddha modificerede buddhismen afhængigt af hvem modtageren var, er et vigtigt element i forhold til Vestens individualistiske kultur. Man kan allerede her se, at Buddhas lære hele tiden har været omformelig, hvilket er et spændende element i undersøgelsen af, hvordan og hvorfor vi i Vesten tager buddhismen til os. Således er buddhismen altså blevet mangeartet. Buddhas lære kan opsummeres i tre overordnede kategorier: etisk adfærd, meditation og visdom. Han mente alle tre behøvedes for at opnå fuld oplysning, og det var op til den enkelte at udforske dem, for at se hvorvidt disse var sande eller ej (Coleman, 2002: 29). Det er svært at forklare, hvad den fulde oplysning er, for det ved man først, når man har opnået den.

Karma og genfødsel ligger som fundamentet for etisk opførsel, hvor grundprincippet ligger i formål og udfald. Det, der sker i vores liv, er et resultat af den karma vi har skabt, om det så er i dette liv, eller om det var i vores forrige. Karma bestemmer således vores næste liv, og hvordan dette vil leves, og er fuldstændig afhængigt af vores egne beslutninger (Coleman, 2002: 29). Det er kun intentionen bag handlingen, og ikke handlingen selv, der bestemmer karma: *"(...) it is the intention, not the result, of our actions that determines our karma"* (Coleman, 2002: 30). Som hjælp især til lægfolket, dannede Buddha fem forskrifter: afholdelse fra at dræbe, afholdelse fra at stjæle, afholdelse fra misbrug af sex, afholdelse fra at lyve og afholdelse fra berusende midler. Forventningerne til både munke og nonner, der betroede hele deres liv til buddhismens lære, var dog synligt større (Coleman, 2002: 30). Tanken om at alt er afhængigt af hinanden, at alt er under konstant forandring og at en lære kan ændres, så man ikke ligger under for faste dogmer,

¹ Mara fungerer som det ondes princip i buddhismen altså en form for djævelskikkelse.

er endnu et interessant element at se på, og er måske et forklaringselement for, hvorfor buddhismen tiltaler det vestlige samfund.

For Buddha var meditation nødvendig for at kunne opnå oplysning og fri sig selv fra lidelse. *"(...) it is clear that Sakyamuni saw meditation as the key to gaining the wisdom necessary for liberation from suffering of the world"* (Coleman, 2002: 30). Buddha lagde dog ikke nogle specifikke regler hertil, men brugte sin personlige viden til at hjælpe hver enkelt af sine følgere. Tre af stadierne på den otteleddede vej, som er en doktrin fra Buddha selv, er aspekter af meditation (Coleman, 2002: 31). Buddha så verden som en strøm af forandring. Alt opstår fra en evig kæde af forrige formål, der producerer udfald, som har evige konsekvenser for alt andet. Altså er alt relateret til og afhængig af alt andet, hvilket også gælder for os mennesker: *"We are simply an ever changing stream of experience guided by the karma that we created in the past"* (Coleman, 2002: 31).

Buddhas fire ædle sandheder er en doktrin, formentlig skrevet efter hans død. Den første sandhed er, at det uoplyste liv er fyldt med lidelse. Den anden er, at grunden til lidelsen er drifter. Vi vil før eller senere miste de ting vi har, som vi så har knyttet bånd til, eller også vil vi ønske os noget, som vi ikke har. Den tredje sandhed er, at lidelsen har en ende. Når vi slutter med at klamre os til ting, stopper vi lidelsen, hvorefter vi kan træde ind i det eneste ubetingede, ubestemte stadie kaldet Nirvana. Den fjerde og sidste sandhed er, at den otteleddede vej, der indeholder etisk adfærd, meditation og visdom, er måden hvorpå lidelsen kan slutte (Coleman, 2002: 31).

3.3 Traditionelle buddhistiske retninger

3.3.1 Hinayana/Theravada

Hinayana er den ældste af de tre traditionelle retninger indenfor buddhismen, og var mest udbredt i årene efter Buddhas død. Hinayana udgør sammen med Mahayana de to hovedretninger indenfor den traditionelle buddhisme. Hinayana refereres ofte som "Det lille fartøj" (Coleman, 2002: 36), hvilket skal tolkes som en individualisering af individet, da fokuspunktet for Hinayana-buddhister er individuel oplysning eller frelse. Det er således kun forbeholdt nogle få mennesker i det buddhistiske samfund, nemlig arhatterne, munkene og nonnerne (Coleman, 2002: 33). Arhatterne, også kaldet "de værdige" (Coleman, 2002: 33), var ledere af det buddhistiske samfund, fordi de levede efter og realiserede de buddhistiske idealer. Derfor, blev det, at være en

arhat et mål for alle andre buddhister, altså nonner, munke og lægfolk, og på den måde en naturlig overmagt af ledere.

Munkene og nonnerne var en meget større gruppe end arhatterne og levede et strikt liv i nøjsomhed. Det eneste munkene ejede var deres safranfarvede kåbe og en tiggerskål (Coleman, 2002: 33), og de brugte deres liv på at vandre og prædike eller på en isoleret tilværelse. De fulgte et disciplinkodeks, som blandt andet indebar, at de hverken måtte have seksuel omgang eller et arbejde. På den måde sikrede man, at de kun levede af velgørenhed og derved havde mere tid til deres åndelige søgen efter oplysning. Derfor var meditation en afgørende faktor i deres praktisering af buddhismen (Coleman, 2002: 33).

Nonnerne levede efter yderligere otte disciplinkodekser, som blandt andet gjorde dem til underordnede i forhold til munkene (Coleman, 2002: 34). Lægfolket levede primært efter de etiske aspekter af Hinayana, hvilket var centreret omkring opnåelsen af god karma. Det var ikke en nødvendighed, at de overholdt det samme disciplinkodeks som munkene og nonnerne, men de skulle overholde Buddhas fem forskrifter og give husly til de vandrende munke.

Lægfolket praktiserede ikke meditation og var i stedet optaget af handlinger, der gav god karma (Coleman, 2002: 34). I Hinayana er det buddhistiske livsmål (oplysning) altså ikke en kollektiv dimension, men er mere et individuelt mål. Hinayana er med tiden uddød, og herudfra er i stedet udsprunget Theravada. Grundlæggende er Hinayana og Theravada ens, men fordi at retningen udvandrede fra Indien til blandt andet Sri Lanka, Thailand og Burma, adskiller de sig fra hinanden kulturelt (Internetkilde: Rahula). Det er her vigtigt at understrege, at den geografiske ændring ikke har haft indflydelse på værdigrundlaget.

3.3.2 Mahayana

Mahayana betyder "Det store fartøj". Den adskiller sig fra Theravada i den forstand, at den ikke kun omfatter en mulighed for vejen til frelse for munke, men derimod henviser navnet "Det store fartøj" til en mulighed for frelse og oplysning hos alle mennesker. Hermed bliver det også interessant at se på denne buddhistiske retnings spirituelle mål. I Mahayana-buddhismen sigter man ikke efter løsrivelsen fra strømmen af genfødsler, fordi man i stedet har målet om at opnå stadiet som en Bodhisattva. Man fokuserer med andre ord på en kollektiv og ikke en individuel

frelse: "(...) *The bodhisattva – an enlightened being on the way full Buddha-hood who dedicates him – or herself to help others liberate themselves from suffering.*" (Coleman, 2002: 36).

En Bodhisattva, er en person, der har opnået en fuldkommen oplysning. Forskellen på Bodhisattva- og Buddhastadiet er, at man som enkelt person vælger at udskyde sin indtræden i Nirvana og hermed lader sig genføde. Det gøres for at kunne hjælpe sine medmennesker på vejen mod oplysningen og hermed ud af genfødslerne. Som Bodhisattva fortsættes dette, indtil alle levende væsener er oplyst, og der ikke længere er nogen lidelse. For at blive en Bodhisattva skal man kunne erkende altings tomhed. Med dette menes, at ingenting eksisterer i sig selv, men at alt derimod består i relationer til og er afhængigt af hinanden. Vejen til Nirvana og lidelsen på vejen hertil må derfor bestå i relationerne. Tomhed skal forstås som at ingenting kan siges at have en endegyldig fast substans eller natur. "(...) *one of the most fundamental uses of the concept of emptiness is to point to the fact that no such lasting substance exists.*" (Coleman, 2002: 38).

Fra Mahayana-buddhismen udspringer der to nyere retninger indenfor ny-buddhisme: Zen-buddhisme og Tibetansk buddhisme. Hermed er Mahayana-buddhismen den største og mest udbredte buddhistiske retning i forhold til ny-buddhisme i Vesten, hvilket vi vil uddybe senere i projektet.

3.3.3 Vajrayana

Vajrayana udspringer fra Mahayana og betegnes som en traditionel retning indenfor buddhismen. Den er kendetegnet ved sin meget kontroversielle praktisering, som går imod de fem forskrifter i Buddhas lære. Vajrayana er udsprunget fra Tibet og kendes også under tantisk- eller tibetansk buddhisme. I Vajrayana er det en del af den spirituelle praksis, at man spiser kød, drikker alkohol og dyrker sex, hvilket, der i de fem forskrifter, er forbud imod (Coleman, 2002: 38).

I Vajrayana-buddhismen indgår flere guddommelige væsener og domæner, som den praktiserende buddhist skal identificere sig med. Der lægges ligeledes stor vægt på ritualer, som udgør fremsigelser af formler (mantra) og håndbevægelser (mudra) samt diverse symbolers betydning. Kvinden har under Vajrayana-buddhismen også større indflydelse, idet man her forenes som mand og kvinde for at opnå mahasukha, som beskriver en tilværelse af stor fryd og velvære. Vajrayana er stadig meget udbredt i alle dens former og praktiseres, som den mest udbredte retning i Vesten (coleman, 2002: 40).

Overordnet set kan man sige, at den traditionelle buddhisme indeholder tre retninger, hvor to af dem opfattes som hovedretninger, og den sidste, Vajrayana, er udsprunget fra Mahayana. Vi ser disse tre retninger som værende repræsentative for den traditionelle buddhisme, mens ny-buddhisme kendetegnes ved retninger, som er tilpasset vestlig kultur.

De tre traditionelle buddhistiske retninger er blevet til efter Buddhas død, og har alle taget udgangspunkt i hans lære. Det er en generel holdning imellem alle tre retninger, at man skal være fuldt dedikeret til buddhismen og til sin søgen væk fra livets lidelser hele livet igennem. I den traditionelle buddhisme er meditation en grundsten, og den er også et nødvendigt element i enhver buddhists daglige ritualer. Tilmed er der i gennem alle tre retninger en generel forståelse for, at Buddhas fem forskrifter skal følges slavisk for at opretholde den rette levestil mod den endelige oplysning (Internetkilde: Rahula).

3.4 Ny-buddhisme

Dette afsnit vil kort præsentere buddhismens indvandring til USA, skitsere de 3 retninger, som bliver praktiseret i USA, og benævne nogle af de grunde for buddhismens popularitet i den vestlige verden, som vi finder interessante. Kapitlet tager udgangspunkt i bogen *The New Buddhism* skrevet af James William Coleman. Selvom bogen tager udgangspunkt i ny-buddhisme i USA, kan den alligevel sættes i relation til ny-buddhisme i Danmark. Danmark hentede ikke kun sin inspiration fra Østen, men netop USA var en vigtig inspirationskilde i forhold til hvordan, der kunne implementeres buddhisme i et vestligt samfund. Det er derfor de samme guruer, læremestre og bøger, som Vesten beskæftiger sig med.

3.4.1 Buddhismens ankomst

Traditionel buddhisme blev introduceret til Vesten i 1893 ved the World Parliament of Religions, som var en del af Chicago World's Fair. Selvom Vesten i forvejen havde et kendskab til buddhisme, var det ved denne sammenkomst, at det blev præsenteret i en for Vesten praktiserbar form. Her var religiøse ledere fra hele verden samlet for at informere og vække interesse for deres religioner (Coleman, 2001: 58).

Buddhismen blev i efterkrigstiden udbredt i USA med den japanske Zen-munk D.T. Suzukis ankomst. Suzuki blev lektor på University of Columbia i 1950, hvorfra han begyndte at undervise i buddhisme. Hans forfatterskab og hans persona opnåede popularitet blandt de højere

klasser, de intellektuelle og kunstnerne, hvorfra de første vestlige buddhister udsprang (Coleman, 2001: 58-59). Eliten blev tiltrukket af "Østens mystik", men forstod i begyndelsen egentligt ikke helt den dybe spiritualitet og opnåelsen af indsigt gennem meditation, som buddhisterne belærte om (Coleman, 2001: 61). Buddhismen ankom netop, som den kristne kirke var i oprør. Intellektuelle så buddhisme som et alternativ, der både var mere kompatibelt med det videnskabelige verdensbillede og mere tolerant overfor forskellige verdenssyn og standpunkter. Buddhismens udbredelse i USA skyldtes blandt andet den stigende immigration efter 2. Verdenskrig og dertil skabelsen af nye multikulturelle samfund, som lettere accepterede nye religionsbølger. Også udviklingen af den moderne teknologi gjorde det muligt at udbrede kendskabet til de nye buddhistiske retninger (Coleman, 2001: 203).

3.5 Vestlig buddhisme

Ifølge Coleman bliver der i dag praktiseret tre retninger indenfor ny-buddhismen i Vesten: Zen, Vajrayana og Vipassana. Her vil vi kort redegøre for de vigtigste elementer i de forskellige traditioner, som har relevans for vores projekt.

3.5.1 Zen-buddhisme

Den første buddhistiske retning, som ankom og slog rod i USA, var den japanske Zen-buddhisme, og det er også fortsat den mest populære. På 10 år voksede antallet af medlemmer med 260% (Coleman, 2001: 93). Det elementære i amerikansk Zen-buddhisme er, at lærere og elever frit kan udvikle og udvælge deres egen stil og tilgang til praksissen. Det vigtige er ikke hvordan man praktiserer, men hvor aktivt man deltager i de traditioner, som er blevet overleveret fra lærer til elev gennem generationer (Coleman, 2001: 95).

Zen-buddhisme er en meget disciplinær, formel tradition, som vægter mådeholdenhed og beherskelse. Den er kendt for dens elegante enkelthed og dens æstetiske stil. Der findes et stort regelsæt for opførsel, som skal overholdes, men ingen åndelig guide. Eleven får lov til selv at finde sin vej til indsigt gennem meditation og vil derfor skabe sine egne oplevelser uden indvirkning fra en lærer (Coleman, 2001: 96). Netop denne spirituelle udfoldelse gennem selvkontrol og disciplin er specielt ved Zen-buddhisme. De værdsætter minimalisme og kolde mørke farver, og denne æstetiske minimalisme tiltrækker mange vestlige individer (Coleman, 2001: 96). Ved intensive gentagelser af meditation kan oplysningen opleves således: *"Den går*

gennem et pludseligt gennembrud, hvor dagligdagens logik og opdeling i subjekt og objekt brydes.” (internetkilde: Den Store Danske 2). I Zen-buddhismen har alle mulighed for at opnå oplysning, men grundet uvidenhed udnyttes muligheden ikke.

3.5.2 Vajrayana

Efter Kinas besættelse af Tibet i 1950 flygtede flere buddhistiske munke til USA og udbredte Vajrayana traditionen (Internetkilde: Den Store Danske 3). Vajrayana, også kendt som tantrisk- og tibetansk buddhisme, har efterfølgende spredt sig til hele den vestlige verden og fået stor succes. Grundet den sene udbredelse af Vajrayana traditionen, som kun blev dyrket i det lukkede Tibet, bliver den betegnet som en mystisk, hemmelighedsfuld og eksotisk religion. Modsat Zen-buddhisme, som værdsætter minimalisme i alle aspekter af praksis, praktiseres Vajrayana i et miljø med mange varme farver, mønstre og masser af ritualer og ceremonier. I Vajrayana bliver passionerede følelsesudbrud, både glæde, sorg og vrede, betragtet som en måde at komme dybere ind i sindet på. Eleverne skal visualisere deres lærer som en levende Buddha, så de kan få en direkte oplevelse af at have fuld indsigt. Vajrayana lærere bruger forestillingens kraft til at udfordre elevernes tendens til at tage ting for givet, og eleverne bliver bedt om ikke kun at visualisere lærerne, men også forestille sig selv som Buddha (Coleman, 2001: 103-105).

Vajrayana er den eneste tradition, som vælger dens ledere på baggrund af profetier om deres tidligere liv, og træner dem op fra barns ben af. Dette giver Vajrayana traditionen et lidt mere royalt islæt, idet ikke alle kan arbejde sig op til at opnå en høj positionering i det spirituelle hierarki (Coleman, 2001: 103).

3.5.3 Vipassana

Vipassana bliver beskrevet som hjertet af Østens visdom uden stor indflydelse fra mystiske elementer, som vi ser det i Vajrayana. Vipassana er en paradoksal retning, fordi den har blandet Asiens Theravada-tradition, en af Asiens ældste og mest konservative buddhistiske traditioner, med Vestens psykologi for at give en lettere tilgang til Østens mystik. Vipassana har en mere vestlig tilgang til praktisering, da den er skabt af amerikanere, som rejste ud og studerede Theravada og hjembragte de essentielle dele af traditionen. Derfor er den også mindre traditionel end både Zen og Vajrayana (Coleman, 2001: 110). Vipassana-lærere bærer ikke munkeklæder men deres almindelige tøj, og de bliver tiltalt ved fornavn, da lærere skal ses som spirituelle venner og

ikke som ledere. Alle Vipassana-praktiserende bliver derfor på lige fod betragtet som munke (Coleman, 2001: 110).

Modsat andre retninger ser Vipassana udøvere meget metapsykisk på forståelsen af genfødsel og Nirvana, hvilket giver dem en mere filosofisk tilgang til praksissen (Coleman, 2001: 110). Da Vipassana er en nyere tradition, fokuserer de ikke ligeså meget på ritualer og ceremonier, som andre retninger gør. Deres fokus er i stedet hovedsageligt på meditation og indsigt (Coleman, 2001: 111).

3.5.4 "Science of the mind"

Ifølge Coleman har det store fokus på individets stræben efter succes, skabt et behov hos mennesket for at lære at se ud over sig selv og finde en dybere mening med livet. Der bliver talt om "dekonstruktion af ideen om selvet" for at kunne blive genopbygget som et bedre menneske. Som han skriver i *The New Buddhism*:

"When teachers in the west are asked about the most essential point of Buddhism, (...) they often talk about "freedom" or "letting go". (...) what they are talking about is freedom from self-clinging. What is to be let go of is the attachment to self-centered thoughts." (Coleman, 2001: 214).

Et andet essentielt begreb, som har været nemt og logisk for Vesten at adoptere, er buddhismens idé om karma. Her forstår man, at karma bliver et resultat af tidligere tiders handlinger og ikke er påvirket af en gud. Således er det også med de forskellige videnskabs love, hvor der heller ikke indgår en gud, som kan påvirke verdens gang (Coleman, 2001: 205).

Coleman mener, at buddhisme også bliver beskrevet som "science of the mind", i den forstand at det er praksisser, som er baseret på samme type systematisk undersøgelse af "den indre verden", som de psykologiske videnskaber udfører. Derfor tiltrækkes mange af ideen om at blive healet gennem spirituel praksis. Ofte forbindes buddhismen med den moderne videnskab, hvilket Dharma Shomon, en buddhistisk munk, også udtaler sig om:

"I Vesten læner vi os meget op ad videnskaben, og vi vil gerne have en videnskabelig forklaring og godkendelse af de buddhistiske metoder. Dette er der da også opbakning for hos mange buddhistiske mestre, eksempelvis Dalai Lama som har

udtalt, at hvis der viser sig at være uoverensstemmelser mellem buddhismen og videnskaben, må buddhismen ændre sig.” (Internetkilde: shomon).

Der har været stor debat om, hvorvidt Vesten har haft svært ved at håndtere en religion med et så anderledes værdisæt end de traditionelle vestlige religioner. Det ses også ved, at den bliver listet som en ny religion i USA, trods dens 2500 års eksistens. I den forbindelse skriver Coleman, at man i den religionssociologiske taktik, har forsøgt at ignorere eller benægte buddhismens tilstedeværelse i USA, men trods dette er buddhismen kommet for at blive (Coleman, 2001: 194-195).

3.5.5 Buddhismens ankomst til Danmark

I *Danske Verdensreligioner – Buddhisme* beskriver Jørn Borup, hvordan buddhismen allerede fra sin begyndelse havde et godt grundlag for at udvikle sig til en universalistisk verdensreligion (Borup, 2007: 24). Med religionens tilpasning til lokale forhold og bøjelige lære og Vestens historiske ståsted i det 19. århundrede, blev buddhismen hurtigt opfattet som en højerestående livsfilosofi (Borup, 2007: 30). Borup ender sin redegørelse af buddhismens indpas i Danmark med en tredeling heraf: *”De første læste om buddhismen, de næste hentede den hertil, de sidste ankomne havde den med i bagagen”* (Borup, 2007: 40).

Blandt de første der studerede buddhismen var forfattere som Karl Gjellerup (1857-1919) og Ernesto Dalgas (1871-1899). Gjellerup var væsentligt inspireret af Indien og buddhismen, hvilket gav inspiration til mange af hans romaner. Dalgas udgav i slutningen af sit korte liv en fortælling, som beskriver hvordan Buddha var den symbolske sandhed, der overgik og indeholdt andre religioner som eksempelvis kristendom, islam og indisk religion (Borup, 2007: 32). Dertil kom Christian F. Melbye som i *Danske Verdensreligioner – Buddhisme* anses for værende den første rigtige danske buddhist. Han dannede sit eget buddhistiske selskab i 1921 og anså buddhismen for en universel vej for alle – hvilket også inkluderede vesterlændinge.

I efterkrigstiden var der grund for en mere reflektiv tilgang til resten af verden. Forfattere som Dan Turèll og Hans-Jørgen Nielsen fik, ligesom mange amerikanske inspiratorer, en stigende interesse for eksistensfilosofi og Zen-buddhisme. Men det var i 1960’erne med hippiebevægelsen, ungdomsoprøret og billige flybilletter, at der opstod nye opdagelsesrejsende, der ville ud og opleve Østens kultur på egen krop. Som Borup beskriver det, hentede nogle af de

opdagelsesrejsende buddhismen med hjem til Danmark. Heriblandt var Hannah og Ole Nydahl, der grundlagde det første buddhistcenter i Danmark i 1972 (Borup, 2007: 39).

Den sidste inddeling dækker over den gruppe af flygtninge, der strømmede til Danmark. Heriblandt var specielt de vietnamesiske flygtninge, der, efter kommunisternes overtagelse af Vietnam, søgte ly i Danmark. Således blev buddhismen "bragt med i bagagen", og det første vietnamesiske tempel blev opført i 1992 i Århus.

Som det står skrevet i *Danske Verdensreligioner – Buddhisme*, er det svært at anslå, hvor mange buddhister der egentligt eksisterer i Danmark, da en buddhist kan være svært at definere. Der bliver dog gjort et forsøg på at anslå hvor mange, hvilket munder ud i 18-20.000 buddhister. Dette kommer forfatterne frem til ved eksempelvis at opregne hvor mange forskellige østlige etniske grupper, der befinder sig i Danmark, se på statistikken for hvor stor en procentdel buddhister der så er i det pågældende land, og herudfra trække samme procentdel over på den etniske gruppe i Danmark (Borup, 2007: 16-17).

Denne metode for at estimere antallet af buddhister bør man dog stille sig stærkt kritisk overfor, da det er tvivlsomt, hvorledes man kan lave en statistik, hvis grundlag bygger på at drage invalide konklusioner og trække et helt lands statistik over på en lille befolkningsgruppe i Danmark grundet dennes etnicitet.

Men udover at dette rent metodisk kan være problematisk, kan det dog ses som et glimrende eksempel på besværligheden ved at definere en buddhist, fordi det er svært at vurdere, hvor grænsen går fra at være buddhist til blot at være inspireret af buddhistiske tendenser.

3.6 Mindfulness

Da der i opgaven er stort fokus på brugen af meditation, både i religiøs og ikke-religiøs sammenhæng, vil der i det følgende blive givet en kort introduktion til begrebet Mindfulness og de dertilhørende meditationspraksisser. Der vil blive beskrevet, hvordan Mindfulness hænger sammen med buddhismen, samt hvilken funktion det har for den, der bruger det.

Mindfulness bliver defineret som evnen til at være bevidst nærværende med alle sanser vågne, uden at lade sig påvirke af ydre begivenheder eller indre tanker og følelser (Heimann, 2013: 13). Ordet Mindfulness er oversat fra ordet "Sati" på pali, Buddhas sprog. På dansk kan det oversættes til årvågenhed eller bevidst nærvær (Heimann, 2013: 20). Mindfulness er en samlet betegnelse for

forskellige meditative teknikker, som alle skaber et nærvær i nuet. De tidligst udviklede teknikker stammer fra buddhismen, hvor teknikkerne blev brugt til at opnå en ekstraordinær selvindsigt, også kaldet Nirvana. Nogle af disse teknikker er efterfølgende blevet taget ud af deres traditionelle sammenhæng og går i dag under betegnelsen Mindfulness (Internetkilde: [mindyourself](#))

Nærvær beskrives som en kropslig, oplevende bevidsthed (Internetkilde: [mindyourself](#)). Nærvær er at være i det, der er, uanset hvad der sker i nuet. At være nærværende handler om at acceptere, at de rigtige muligheder, løsninger og handlinger vil komme naturligt til dig. Det er altså evnen til at kunne se klart i situationen og ikke hænge fast i fortiden eller fremtiden (Heimann, 2013: 15).

Mindfulness teknikkerne træner vores nærvær og årvågenhed. I det moderne samfund får vi så mange stimuli, at det sympatiske nervesystem, som regulerer kroppens alarmberedskab, hele tiden er aktiveret, hvilket betyder, at kroppen aldrig slapper rigtigt af (Internetkilde: [mindyourself](#)). Mindfulness teknikkerne er sat så meget i system, at der nu findes empirisk belæg for, at de virker. At den er evidensbaseret, har klart en stor betydning for dens udbredelse i den vestlige verden (Heimann, 2013: 13). Fysiologisk set påvirker Mindfulness kroppen ved at udskille serotonin, som styrker immunforsvaret og sænker fremkomsten af stresshormonet kortisol. Yderligere sker der en øget produktion af endorfiner, som gør os glade, afslappede og behageligt tilpas (Heimann, 2013: 17).

Når man snakker om Mindfulness teknikker, menes der først og fremmest to forskellige meditationsøvelser:

Meditationsøvelser som træner sindet i at fokusere og koncentrere sig, kaldet Shamatha (rolig hvilen). Ved Shamatha meditation forstås de teknikker, som træner dit sind i at fokusere på én ting af gangen og er designet til at skabe ro i sindet. Det kan for eksempel gøres således:

Ret din opmærksomhed mod dit åndedræt. Observér at du trækker vejret, uden at påvirke åndedrættet. Hver gang din opmærksomhed glider væk, fører du den venligt og bestemt tilbage (Internetkilde: [mindyourself](#)).

Den anden meditationsøvelse hjælper sindet til indsigt, og kaldes Vipassana (indsigt) (Heimann, 2013: 21). Ved Vipassana meditation forstås de teknikker, som giver styrke til at holde dit sinds

opmærksomhed på kun én ting. Samtidig styrker du dit sinds bevidste årvågenhed, så du opdager, når dit sind strejfer væk (Heimann, 2013: 39-40). Det kan f.eks. gøres således:

Ret din opmærksomhed mod dine tanker. Observer din tankestrøm, uden at skulle ændre på noget (Heimann, 2013: 49). Ved blot at observere, eksternaliserer du tankerne og kan derfor kigge på dem uden at lade dig engagere i dem. Det træner din evne til at forholde dig til dine tanker og følelser uden at lade dig rive med (Internetkilde: *mindyourself*).

Den ene teknik kan ikke dyrkes uden den anden, for ved Vipassana trænes styrken til at koncentrere sig og holde fokus, hvilket du skal kunne for at praktisere Shamatha.

Mindfulness handler altså ikke om at få problemer til at gå væk eller smerter til at forsvinde. Det er ikke en problem-solver. Mindfulness handler om at tillade at rumme problemet, så du kan give slip på sindets modstand. Du træner evnen til at kultivere en grundfølelse af ligevægt, accept og rummelighed, som kan give en følelse af at slutte fred med virkeligheden (Internetkilde: *mindyourself*).

Ifølge Heimann er det helt essentielt, at vi lærer at vende vores opmærksomhed indad, for at kunne handle mere nyttigt udad. Vi bliver altså nødt til at komme i balance med os selv, for at kunne være til gavn for familie, medarbejdere, virksomheder og være en bevidst del af den større globale sammenhæng som vi er en sammenhængende del af (Heimann, 2013: 90-91).

4. Teori

4.1 Michel De Certeau

I det følgende vil der blive redegjort for samfundstænkeren Michel De Certeaus (1925-1986) undersøgelse af hverdagens praksisser, som han har skrevet om i sit essay *The Practice of Everyday Life* fra 1988. Grunden til at vi har valgt at inddrage teorien fra dette essay er, at vi har et stort fokus på til- og fravalg af praksisser, samt hvordan det har været muligt at tilpasse buddhismen til et vestligt værdigrundlag.

Idéen med hans undersøgelse er at finde frem til, hvordan vi praktiserer forskellige hverdagsfænomener, som at tale og lave mad på helt normal vis uden at tænke over, at hver gang

vi viger bare en lille smule fra "manualen", altså den institutionaliserede måde at operere på, lad det for eksempel være sig sprogets syntaktiske regelsæt eller originale madopskrifter, så tilpasser vi praksissen til vores eget enten individuelle behov eller til en lidt mere vidtrækkende fælles tilpasning til vores vestlige kultur. Det er en undersøgelse af, hvordan brugere, der sædvanligvis opfattes som guidede og passive i forhold til deres benyttelse af produkter (produkter dækker i denne forbindelse over alt menneskeskabt for eksempel kulturprodukter, sprog, lov og områder) opererer (Certeau, 1988: xi). De Certeau siger ikke selv, at han har en darwinistisk tilgang til emnet, men han sammenligner sin undersøgelse af vores operationelle logik med måden fisk og insekter fra tidernes morgen, har transformeret sig i forhold til deres omgivelser, for at overleve (Certeau, 1988: xi). Formålet med hans arbejde er at synliggøre de systemer af operationelle kombinationer, som han mener, er med til at skabe kultur, og som samtidig kaster lys over, hvordan måden produkter bliver brugt på, viser hvor dominerende brugeren er i samfundet: *"The purpose of this work is to make explicit the systems of operational combination (...) which also compose a "culture"(...)"* (Certeau, 1988: xi)

For at forstå De Certeaus teori, må vi først se på os som mennesker og skelne mellem begreberne bruger og forbruger. Vi udsættes alle for at træffe valg om, hvad vi vil bruge i vores liv. Derfor kan det altså siges, at vi alle sammen er kulturelle brugere, hvad enten det gælder materialistiske produkter, områder, sprog eller livsstil. At forbruge er til gengæld et spørgsmål om, hvordan vi bruger alle disse produkter (Certeau, 1988: xii).

De Certeau eksemplificerer det at være forbruger af et produkt, her i form af en helt ny kultur og samfund, med indianerne, der ikke havde andet valg end at indordne sig den spanske kolonisering. Samtidig med, at de levede i det spansk etablerede samfund, tilpassede og bøjede de, de spanske ritualer og love, så de passede bedre til deres oprindelige kultur (De Certeau, 1988: xiii).

I forholdet mellem at være bruger og at forbruge skal det også nævnes, at det at være bruger, gør en til skydeskive for alverdens fabrikanten af produkter. Disse fabrikanten har alle sammen en mening med at lave produktet og en tiltænkt måde, det skal forbruges på. Dette stemmer dog ikke altid overens med måden det bliver brugt på. Derfor kan en manipulation af en given operation, kun analyseres hos personer, der ikke selv har skabt produktet.

Som redskab til at analysere hverdagens praksisser, bruger De Certeau begreberne "stier",

”strategier” og ”taktikker”. Hos De Certeau (1988) forstås begrebet stier som en metode eller en procedure. Han mener, at forbrugerne laver deres egne metoder eller procedurer, der følger deres egen logik. Metoderne er ikke fanget i det system, hvor i de opstår (Certeau, 1988: xix). Dette kan eksemplificeres ved at kigge på et system, hvor kristendommen regnes for hovedreligion. En person af anden religiøs holdning kan vælge en metode, altså en anden religiøs holdning, der følger vedkommendes logik og ikke underligger sig det kristne system, den er opstået i. Metoder bliver således defineret af forbrugernes ønsker og interesser, som dog ikke er determineret af det system, de befinder sig i. Procedurerne består af to begreber, som De Certeau kalder strategier og taktikker.

Begrebet strategi gør det ud for den institutionaliserede måde at udføre en speciel praksis på. Det er de anerkendte metoder til at gebærde sig og handle på. Det kan fx være i trafikken, hvor der i forvejen er sat regler op for, hvordan vi må færdes. Her kan handlen og rum ikke adskilles, da det ene konstituerer det andet (De Certeau, 1988: xix).

Taktikker afhænger ikke af et sted, men af et mulighedsrum, om man så kan sige, og er bundet op på tid, altså det øjeblik man har at handle i. Hvad kan man gøre lige nu og her med det mulighedsrum, man er stillet overfor? Taktikker er den måde individet manipulerer og bøjer regler på, og dermed gør en praksis til sin egen (Certeau, 1988: xix). Dette kan eksemplificeres ved en troende muslim, der bærer tørklæde. Traditionelt set er der en bestemt måde at bære det på, men hvis kriteriet i bund og grund bare er, at det ikke må vise kvindens hår, er der lige pludselig mange måder at binde et tørklæde på, så det for eksempel ser smart ud. Yderligere kan en muslimsk kvinde måske have behov for at vise, hvilken sociale klasse hun hører til, og for eksempel vælge et Burberry tørklæde, som ikke direkte er designet til den traditionelle brug, men som hun bruger til hendes eget behov, for at signalere velstand. På den måde former hun sin egen hverdag gennem taktikker.

Man kan overordnet sige, at grundtanken hos De Certeau er, at der bliver givet nogle rammer, som individet kan bryde og begynde at lege med. Det forvandler produkter til noget, der passer ind i dets hverdag, og dets praksisser skaber dermed kulturen omkring. Disse små ting som nogen ændrer på, kan så skabe en bølge af folk, der vil gøre tingene på samme måde, hvilket resulterer i

at en praksis med et bestemt produkt bliver så populært, at det ikke blot kan betegnes som kultur, men som popkultur.

4.2 Niklas Luhmann

Niklas Luhmann (1927-1998) er tysk sociolog og videnskabsteoretiker, og vi vil i vores redegørelse heraf belyse hans systemteori om det moderne samfund og dets delsystemer. Luhmann beskriver det moderne samfund som en helhed af indbyrdes forskellige funktionssystemer, og at disse er selvreflekterende. Han mener at alle samfundets funktionssystemer hænger sammen fordi de er forskellige fra hinanden, men også indbyrdes afhængige af hinandens funktioner set i forhold til netop samfundet som en helhed. Han er interessant i vores projekt, fordi han som sociolog ikke underkender religionens vigtighed for individerne i den moderne verden. Han mener nemlig, at religionen har en vigtig funktion i den måde hvorpå vi forholder os til omverdenen og dennes kompleksiteten.

Luhmann har fokus på kommunikation, og netop samfundet er ifølge Luhmann det sociale system der indeholder kommunikationer. Samtidig har han fokus på, hvordan religionen har fået mindre indflydelse i hverdagslivet i samfundet. Religionen har bevæget sig fra den offentlige til den private sfære, og der er dermed sket en privatisering af denne (Furseth&Repstad, 2007: 94). Tilmed reducerer religionen usikkerheden hos den enkelte i det moderne komplekse samfund, foruden at religionen er det eneste system der omhandler en form for mening (Furseth&Repstad, 2007: 93). Meningen er altså religionens centralbegreb. Det er ifølge Luhmann igennem meningen, at alle fænomener bliver iagttagelige for bevidsthed og kommunikation. Det er her centralt at understrege, at samfundet, ifølge Luhmann, er inddelt i selvstændige, selvstyrende systemer, og at disse regulerer sig i forhold til deres omverdens niveau. Samfundet er med andre ord polycentrisk. Ifølge Luhmann er vi gået fra et centrum/periferi-forhold til et system/omverden-forhold i samfundet. Dette skal forstås i den forstand, at vi ikke længere har ét centrum som betingelse for inklusion, men derimod mange forskellige, ligeværdige systemer.

”Således kunne de kirkelige ydelser engang ligefrem være en betingelse for integration i samfundet; f.eks. var konfirmation en betingelse for at man kunne få arbejde, og modtagelse af nadveren for, at man kunne nyde anseelse som

respektabel borger. (...) Vi forpligtes ikke længere af en menighed (...) og (...) forventninger om bestemt adfærd.” (Knudsen, 2009: 159-160, 166).

Ifølge Luhmann er vi altså ikke længere underlagt faste normer og værdier i forhold til samfundet, idet at vi, som resultat af moderniteten, i dag lever i et samfund med flere forskellige systemer. *”En eksklusion fra religionen udelukker ikke fra samfundet (...) og omvendt (...)”* (Knudsen, 2009: 161). I overgangen til det moderne samfund, centrerer forskellige områder om hver deres kommunikationsmedium (penge, sandhed og magt etc.), og udfylder hermed hver deres specifikke funktion for samfundet som en helhed (Götke, 1997: 66). *”Dermed eksisterer der ikke længere en fælles religiøs forankring af samfundet, men det splittes op og fragmenteres i en række funktionsspecifikke delsystemer (...)”* (Götke, 1997: 66). Det er heriblandt disse delsystemer, at det religiøse system befinder sig (Götke, 1997: 66).

”På før-moderne stadier er den sociokulturelle udvikling af religion relevant i alle henseender. Intet er unddraget religionen. Alle de områder, som med det moderne bliver selvstændige (...) er i før-moderne tid rodfæstet i et religiøst verdensbillede. (...) Religion reduceres kort og godt fra at spille en samfundsmæssigt central rolle, som kommer til udtryk i dens egenskab af at være en kultisk praksis, flankeret af myte og ritual, til at udfylde en marginal rolle, hvorfor den antager en mere beskeden form som en interpretationsvirksomhed.” (Götke, 1997: 66-67).

I takt med moderniteten får vi sekulariseringen. Med dette skal forstås at vi ikke længere lader kirke og stat være afhængige af hinanden. Hermed sker, som tidligere nævnt, et ryk af religionen fra det offentlige til det private. Som citatet ovenfor beskriver, så er verdensbilledet ikke længere styret af en religiøs overbevisning. Med andre ord har religionen ikke den samme magtfulde position i samfundet som den havde før i tiden. Med interpretationsvirksomhed skal forstås en instans, der omhandler en form for fortolkning. Privatiseringen af religionen har ifølge Luhmann både negative og positive følger. Den er, som følge af moderniteten, gået fra at være *”altomfattende til blot at have en partiel og relativ relevans (...)”* (Götke, 1997: 67). Dog har netop dette også medført en selvstændiggørelse af religionen som funktionssystem (Götke, 1997: 71), og netop dette er en funktionsstyrkelse for religionen, idet at den her igennem koncentrerer sig om

sin kernefunktion, nemlig *"at gøre verden bestemmelig og tilgængelig i al dens paradoksalitet."* (Knudsen, 2009:178).

Samfundet bliver, ifølge Luhmann, i forlængelse af moderniteten mere komplekst, og jo mere komplekst samfundet er, jo flere valg vi står overfor at skulle træffe, desto mere tillid har vi brug for (Furseth&Repstad, 2007: 93).

"Religionen har den funktion at omverdenens urovækkende transcendskarakter forlenes med mere betryggende horisontegenskaber. Denne transformationsproces er aldrig bragt til ende: problemet er uløseligt. Derfor spiller religionen fortsat en rolle, også i moderniteten, og der er da heller intet, det tyder på, at det vil ændre sig, at religionen altså skulle være på retur. (...) Omverdenen udstråler med andre ord en ambivalens, og netop denne ambivalens er anledning til religion." (Götke, 1997: 59-60).

Som individ i denne moderne verden af kaos, er der brug for orden, hvilket samfundssystemet skaber muligheden for (Götke, 1997: 64). "Religionens funktion angår verdens bestemmelighed" (Götke, 1997: 64), og som tidligere nævnt, tillægger Luhmann det religiøse system mening. Der er et behov for at finde mening i et samfund hvor kompleksitetsniveauet er i stadig stigning. Det er derfor, at han tillægger religionen en betydning, på trods af privatiseringen heraf. Luhmann lægger sig i forlængelse af den amerikanske sociolog Peter L. Berger, når han taler om en ændring i forholdet mellem Gud og verden i kraft af at den hæretiske bevidsthed indtræffer (Götke, 1997: 71). Her henviser han blandt andet til suppleringsmyten om opstandelsen, og at man teologisk set bør respektere udviklingen ved blandt andet at give afkald på denne (Götke, 1997: 71). Ud fra dette forstås, at moderniteten medfører, at individerne forholder sig mere rationelt og kritisk overfor blandt andet religionen. Det er i takt med moderniteten at sekulariseringen forekommer, idet at en afstandtagen overfor irrationelle, religiøse myter bliver mere og mere udbredt.

Luhmann mener, at vi i det moderne samfund har at gøre med "religion á la carte" (Knudsen, 2009: 162). Det individuelle religiøse engagement om hvilken religion man tilslutter sig, anses som værende en privat sag (Knudsen, 2009: 160). Det er, for at vende tilbage til et tidligere angivet eksempel, ikke længere en nødvendighed at lade sig confirmere, at bekræfte sin tro på en Gud, hvis ikke man har lyst. Derimod er det, trods et fravalg som dette, ikke udelukket at man tager til kirkelige gudstjenester eksempelvis. Man vælger, med andre ord, hvad man ønsker at

praktisere af religiøse elementer og fravælger andre. Det er, gennemgående set, vigtigt at understrege, at det for Luhmann er vigtigt for det moderne individ at have en tro på noget, en følelse af orden i en verden af uorden.

"Det religiøse er en særlig form for tematisering af verden, og tro er et systemspecifikt medium som kan bruges til at kommunikere vedrørende denne – men vel at mærke: kun denne! – form for tematisering. Idet en kommunikativ udveksling klassificeres som et trosanliggende underlægges kommunikationsdeltagerne nogle særlige "spilleregler, som alle må være delagtige i og respektere." (Götke, 1997: 76-77).

Religion som system indeholder altså spilleregler, faste rammer, som man som deltager tager del i. Det er ud fra denne forestilling, at Luhmann taler om orden inden for netop dette system. Han understreger i ovenstående citat, at deltagerne er kommunikationsdeltagere. Religionen er altså en form for kommunikation. *"Det er Luhmanns påstand, at delsystemerne i det moderne funktionalt opsplittede samfund er dannet over specifikke kommunikationsmedier, som igen er baseret på koder. (...) Mediet sammen med koden udstikker rammen eller formen for kommunikation, men denne form er åben for forskelligt indhold."* (Götke, 1997: 76). Religion som system er altså centreret over et eget kommunikationsmedium, og det er herigennem sikret autonomi i forhold til andre systemer. Dog skal det her understreges, at rammen eller formen, som nævnt ovenfor, ikke er konstant, men derimod foranderlig, og åben for forandringer og nye tiltag. Luhmann understreger også det faktum, at religionen fungerer som et socialt fænomen. Det er altså ikke et fænomen, der knytter sig til bevidsthed og bevidsthedserfaringer, men derimod ses fænomenet som socialt, idet at mennesket og dets bevidsthed udgør omverdenen for det religiøse system (Götke, 1997: 66).

5. Analyse

I det følgende vil en komparativ analyse, samt analyser af vores tre informanter blive udført. Baggrunden for den komparative analyse, er at sætte fokus på de forskelle og ligheder, samt til – og fravalg der er at finde mellem den oprindelige traditionelle buddhisme og ny-buddhismen i Vesten.

5.1 Komparativ analyse af traditionel- og ny-buddhisme

For at kunne lave en komparativ analyse, er det grundlæggende vigtigt at forstå forskellen mellem den traditionelle buddhisme og ny-buddhisme. Vi har igennem vores projekt opdelt buddhismen i tre hovedretninger, som udgør den traditionelle buddhisme. Disse tre er Mahayana, Hinayana/Theravada og Vajrayana. Disse retninger er opstået i Østen, og derfor betegner vi alle østligt opståede retninger som værende traditionelle buddhistiske retninger. Ny-buddhistiske retninger er ligeledes kendetegnet ved en vestlig tilpasning og praktisering. Ny-buddhisme opstår, med andre ord, når en retning er tilpasset den vestlige, demokratisk indstillede kultur. Når der tales om ny-buddhismen tales der om Zen, Vipassana og Vajrayana i og med, at de praktiseres ud fra en vestlig tilgang hertil. Coleman skriver om vestlig buddhisme som bestående af østlig etnisk buddhisme samt ny-buddhisme. Ny-buddhisme er kendetegnet ved en tilpasning til Vesten og praktiseringen herved:

"To this day, the most obvious division in Western Buddhism is between the "ethnic Buddhism" of Asian immigrants and the "new Buddhism" pursued by Western converts who, interestingly enough, are often the same kind of people as those who attended the World Congress of Religion back in 1893." (Coleman, 2002: 7).

Når der snakkes om ny-buddhisme, så er det vigtigt for den grundlæggende forståelse at vide, hvorfra dets inspiration stammer. Det er derfor centralt for en dybere forståelse af den vestlige praktisering af buddhismen at forstå, hvordan denne oprindeligt praktiseres i Østen. Derfor vil vi lave en komparativ analyse af traditionel buddhisme overfor ny-buddhisme, for herfra at kunne udlede hvilke forskelle og ligheder, der er at finde disse to imellem. Dette gøres med henblik på at finde ud af, hvordan ny-buddhismen adskiller sig fra den traditionelle buddhisme. Det gør vi med den hensigt at undersøge hvilke elementer af den traditionelle buddhisme der er valgt fra, og hvilke der er bevaret i ny-buddhismen.

Den traditionelle buddhisme er, som nævnt i vores redegørelse heraf, mangeartet. Den er omformet og tilpasset afhængig af geografiske og kulturelle forskelle. Indenfor den traditionelle buddhisme er der tre retninger, som hver især har deres tilgang til, hvordan og hvem der kan opnå oplysningen. Det er altså ikke muligt, indenfor alle tre traditionelle retninger, at alle kan nå vejen til oplysning. Det er her interessant at se på, hvordan ny-buddhismen forholder sig hertil idet, at

der ingen steder er nævnt, at meditation, herunder vejen til oplysningen, kun er forbeholdt bestemte personer eller grupperinger i samfundet. Med andre ord må man ud fra netop dette kunne forstå, at Vestens praktisering af den buddhistisk inspirerede meditation er et åbent forum for alle. Forskellen kunne dermed forestilles at have rod i, at ny-buddhismen er skabt i den moderne vestlige verden, ud fra en demokratisk forestilling, som alle har muligheden for at tage del i.

Det er tilmed relevant at se på, hvordan buddhismens transformation fra Østen til Vesten har udeladt den traditionelle forestilling om vigtigheden af at følge Buddhas forskrifter slavisk, for at opnå oplysningen. Historisk set er buddhismen omformelig, så derfor er det ikke noget nyt, som følge af ny-buddhismen, at den praktiseres forskelligt. Forskellen på traditionel buddhisme og ny-buddhisme må altså ligge i den betydning, der tildeles den måde hvorpå buddhismen praktiseres. Med andre ord kunne forskellen tænkes at ligge i, at man som traditionel buddhist følger bestemte forskrifter med det formål at opnå oplysning. Som følge af den vestlige tolkning, skaber ny-buddhisme en mulighed for, at den enkelte kan tilføre sit liv mere mening og udvikle selvet gennem udgangspunktet for praktisering.

Som nævnt i den redegørende del, er Vipassana en ny-buddhistisk retning med rod i den traditionelle Theravada-buddhisme. Vipassana adskiller sig fra Theravada, idet at den er båret af en vestlig tankegang. Det ses eksempelvis ud fra, at der ikke er en tydelig adskillelse af lærere og elever, idet at lærerne ses som værende spirituelle venner fremfor at indtage en decideret lederposition. De klæder sig som helt almindelige mennesker. Som modsætning er der under Theravada-retningen en grundlæggende forståelse af, at oplysningen er forbeholdt munke og nonner, som traditionen tro bærer bestemte klæder for at markere deres rang. Den traditionelle, buddhistiske Theravada-tradition bygger på, at oplysningen kun er forbeholdt bestemte, magtfulde individer i samfundet. På denne måde bygger traditionen også op omkring en hierarkisk forestilling om samfundet som en helhed. Modsat Østens traditionelle Theravada-tradition så er Vipassana udviklet af vestlige rejsende. Transformationen hertil har medført en ophævelse af ideen om den hierarkiske opdeling, og bygger dermed på en mere demokratisk tilgang til praktiseringen.

En anden meget tydelig forskel mellem den traditionelle buddhisme og ny-buddhismen i Vesten er, at hvor der i de oprindelige buddhistiske kulturer generelt er ret stor forskel på lægfolk og de ordineredes praksis, ser vi her en sammensmeltning af de to. Langt de fleste vestlige buddhister mediterer dagligt og studerer de buddhistiske tekster; ting som ellers typisk har været forbeholdt munke, nonner og præster.

Ud fra Colemans beskrivelse af ny-buddhismen kan det udledes, at praktiserende i Vesten ikke, som i traditionel buddhistisk forstand, ser på det store billede, men derimod på de små elementer der påvirker selvet i en positiv retning. Det er, med andre ord, de håndgribelige praksisser der fokuseres på fremfor oplysningen. Hvor oplysningen i traditionel forstand er det primære mål, er det med ny-buddhismen blevet til et sekundært mål, da praksisserne på sin vis har løsrevet sig deres oprindelige formål.

"When teachers in the west are asked about the most essential point of Buddhism, (...) they often talk about "freedom" or "letting go" (...) what they are talking about is freedom from self-clinging. What is to be let go of is the attachment to self-centered thoughts." (Coleman, 2001: 114).

Det er altså ikke, for vestlige praktiserende, det store billede, der tillægges hovedvægten af værdien, men derimod elementerne på vejen til at give livet mere mening. Dog skal det ikke afvises, at vejen til oplysning stadig er målet for ny-buddhister, men at der i den vestlige kultur er mange andre, ikke-buddhistiskinspirerede elementer, som tillægges en stor betydning for vejen til at have det godt.

Når man ser på udviklingen af praktiseringen af den traditionelle buddhisme til ny-buddhisme, er det interessant at se på Vajrayana-retningen. Den er, som nævnt i redegørelsen, kommet til senere end de to hovedretninger, men anses dog stadig som værende en del af den traditionelle buddhisme. Når der tales om traditionel buddhisme, tales der om Mahayana, Theravada og Vajrayana, mens der i ny-buddhismen er tale om Zen, Vipassana og Vajrayana. Herved er det centralt at bemærke, at Vajrayana går igen som værende en både traditionel men også ny-buddhistisk retning. Ifølge Coleman adskiller den traditionelle Vajrayana sig fra de to hovedretninger, idet at den ikke tillægger Buddhas forskrifter nogen central betydning. Det er nemlig en del af denne spirituelle praksis, at man eksempelvis dyrker sex, spiser kød og drikker

alkohol. Alt sammen ting som ifølge hovedretningerne forhindrer vejen til den fulde oplysning. Dét, at det ifølge Vajrayana er legalt at leve på denne måde, er meget typisk for den moderne vestlige levemåde. Det må derfor kunne antages, at grunden til at retningen, i traditionel forstand vinder indpas i det moderne Vesten, bunder i at tankegrundlaget for den rette levevis er nemmere at relatere til for vestlige praktiserende.

Med henblik på den ny-buddhistiske Zen-retning, gør De Certeau sig relevant i forhold til hans begreb om taktikker. Som nævnt i redegørelsen er det et spørgsmål om, at man manipulerer og bøjer regler, for dermed at gøre en praksis til sin egen. Netop denne tendens ser vi i praktiseringen af Zen-buddhismen, fordi det her ikke er et spørgsmål om hvordan denne praktiseres, men derimod blot om hvor aktiv du er i det. Den aktive praktiserende danner altså rammen for hvad der skal praktiseres, men hvordan det praktiseres er ikke af større betydning, så længe det er indenfor rammen. Samtidig skriver Luhmann om "religion a la carte", og det er derfor også her relevant, idet at man som praktiserende ikke har nogle stringente måder, der dikterer, hvordan man skal praktisere buddhismen. Derimod fokuseres der på, at man er aktiv. Man vælger altså med andre ord at praktisere bestemte elementer indenfor religionen. Det ses ud fra, at man som praktiserende bedre kan forholde sig til og finde en mening i disse elementer. Netop mening er helt central for religionssystemet, idet at netop kun dette system, ifølge Luhmann, indeholder en mening, en form for orden i en verden af kaos.

Ifølge De Certeau har man som individ en ramme at arbejde indenfor, og denne udgør et mulighedsrum, hvori der er nogle handlemuligheder. Buddhismen skaber handlemuligheder indenfor rammen, og rammen sættes herved lig samfundet. Når buddhismen i det vestlige samfund skaber et mulighedsrum, skaber dette altså en mulighed for, at man som individ igennem sine taktikker kan vælge buddhistiske elementer til og fra. Det, at disse buddhistiske elementer kan fra –og til vælges, skaber muligheden for, at man kan praktisere buddhistiske elementer samtidig med vestlige traditioner. Indenfor den vestlige buddhisme, nærmere betegnet ny-buddhismen, har man altså pludselig mange handlemuligheder, fordi denne kobles til vestlige normer og værdier. Man kan sige at processen også ligger til grund for den måde, hvorpå buddhismen er udviklet historisk set. Det skal forstås i den forstand at, når den har bredt sig fra område til område, har rammerne ændret sig, grundet de ændrede

handlemuligheder i anderledes nye kulturer. Det kan altså siges at menneskets praksisser ligger til grund for omformningen. Dermed er det altså igen handlemulighederne, der udgør grundlaget for, hvordan buddhismen, som en ramme, er blevet omformet.

Sammenfattende set kan man sige, at ny-buddhismen muliggør, at man kan udvælge elementer til en vej mod at gøre sig selv det godt, uden at det er en nødvendighed at følge de traditionelle, mere fastsatte rammer for vejen mod oplysningen. Tilmed kan det siges, at vejen til oplysningen til stadighed er det bærende element for den ny-buddhistiske praktisering, men at det ikke er helt så styrende for individets levemåde i den ny-buddhistiske tradition, som det er i den traditionelle. Måden hvorpå den traditionelle buddhisme er omformet, efterlader et større spillerum, som skaber flere muligheder for, at vestlige individer nemmere kan relatere hertil, idet at det må antages, at det er nemmere at relatere til enkelte elementer fremfor helheden.

5.2 Analyse af interview med Kirsten

Kirsten er 64 år. Hun er buddhist og har fundet sin religiøse vej gennem den tibetanske buddhisme. Hun har studeret det tibetanske sprog, som efter hendes eget udsagn ikke kan adskilles fra religionen. Hun er enke, men var gift med en tibetansk Lama, som inden sin ankomst til Danmark, var munk i Tibet. Kirsten blev introduceret til buddhismen for 40 år siden, hvor hun gik til en forelæsning og har siden da udviklet sin tro. Hendes bror og søster er også involveret i buddhismen.

Indledningsvis udtaler Kirsten, at hun ved denne forelæsning fandt, hvad hun altid havde ledt efter: "(...) og så tænkte jeg ja, det er det, jeg har ledt efter altid." (Bilag 1). Kirsten ser buddhismen som en del af hele sit liv, og ikke bare som en lille del, hun tager frem fem minutter i weekenden. Det første hun blev draget af var buddhismens mystik:

"De første mange år, der var det, der var der også noget med, at det var spændende og lidt eksotisk. Og når det så går af det, når det ikke mere er spændende og eksotisk, så er det så, at man så skal bruge det rigtigt. Og så kom de der tanker med den der tredeling af sindet ind, som var rigtig relevant. Så for mig er det ikke sådan eksotisk mere." (Bilag 1).

Det kan siges, at hun gennem årene er blevet mere bevidst om, hvorfor hun udfører de forskellige ritualer. Derfor siger hun også: *"Ja, men, jeg er så også tiltrukket ved den religiøse del, og ritualerne."* (Bilag 1), mens hun snakker om, hvad der tiltrækker hende ved buddhismen. Dette betyder også, at hun mener, det er vigtigt ikke at have hverdag og religion adskilt: *"At være Buddhist har man med sig hele tiden."* (Bilag 1). Derfor har Kirsten også nogle ritualer, som hun udfører i sin hverdag. Dette er følgende:

"Om morgenen så laver jeg sådan en lille bøn og tænder et lys foran min Buddha. Og så, hvis det passer sig om aftenen, så laver jeg så sådan en lille pusha hedder det, sådan en lille meditation om aftenen." (Bilag 1).

Dog understreger hun igen, at det ikke alene er ritualerne, der gør hende til buddhist, men også hendes daglige nærvær. Da hun bliver spurgt om, hvordan hun sørger for at opretholde sit nærvær i løbet af en arbejdsdag, karakteriserer hun nærvær som Mindfulness og svarer: *"Ja, men det er jo faktisk Mindfulness."* (Bilag 1). Dette eksemplificerer Kirsten ved, at man hele tiden skal være opmærksom: *"Jo mere opmærksom man bliver, jo mere kan man undgå at komme i situationer, hvor man kommer til at gøre et eller andet, som man egentligt ikke skulle have gjort."* (Bilag 1).

Med henblik på til- og fravalg kan det siges, at Kirsten vælger nogle ritualer til, men at hun også er bevidst om, at hun fravælger nogen. For eksempel mediterer hun, men hun dyrker ikke den tibetanske yoga, da det blev for omfattende for hende at blive god nok til:

" (...) og jeg tænkte det kan ikke være rigtigt! Det kan ikke være rigtigt, at jeg skal igennem alt det der. Og der havde jeg også haft misforstået det her med yoga, fordi tibetansk yoga er noget helt andet. Den fysiske del er den mindste del af det. Det er noget indre." (Bilag 1).

Hun fravælger det altså, fordi det er for svært. Hun giver udtryk for, at det for hende, ikke er nødvendigt at tage hele pakken, og at hun ikke ser skævt til andre, der heller ikke gør: *"Ja. Jeg vil sige, at buddhismen giver mere mening. Man behøver jo faktisk ikke at tage hele pakken, du behøver jo ikke at være religiøs for at bruge de her metoder."* (Bilag 1).

Altså kan det siges, at Kirsten er meget religiøs i sin praksis og lægger vægt på, at den vestlige ny-buddhisme har sin rod i den traditionelle buddhisme, hvilket afspejles i hendes praksis, og det er netop dette, der appellerer til hende.

"Jeg synes at de.. grundlæggende belæringer der er i buddhismen giver god mening for mig i hvert fald. Og så tror jeg også på, at vi ikke bare lever en gang. Vi lever flere gange. Det giver også god mening for mig. Så der er mange ting i det (...)" (Bilag 1).

Her ses det også, at hun tror på de mere overnaturlige træk i religionen, som reinkarnation. I spørgsmålet om hvorvidt hun har taget stilling til buddhismen i forhold til kristendommen i Danmark, svarer hun: *"Ja. Jeg vil sige, at Buddhismen giver mere mening."* (Bilag 1). Den måde Kirsten opfatter buddhismen på er med til at forklare, hvilken funktion den har for hende:

"Hvis det er du opfatter den sådan som jeg nu har prøvet at forklare jer, altså det der med, at anskue tingene på en helt anden måde. Så vil jeg mene, at så vil den gøre verden til et bedre sted for os alle sammen." (Bilag 1).

Med dette citat er det nødvendigt at fortælle, hvad Kirsten har prøvet at forklare os med hensyn til hendes livsanskuelse. Hun mener, man skal være nærværende, leve i nuet og have balance i sit indre. Man skal så at sige være til stede. Yderligere lægger hun vægt på, at religionen kan tolkes frit: *"(...) Der er der også mange der sådan synes, at de har eneret på eller at deres fortolkning er rigtig ik'?"* (Bilag 1). Hun mener, at Buddha udstak en middelvej, mellem et strengt asketisk og et ekstremt overdådigt liv. Hendes fortolkning går på, at man skal gøre alt med måde, hvilket hun dog også mener, er det sværeste:

"Og i virkeligheden er det jo nok sværere at leve middelvejen, fordi du jo hele tiden har nogle udfordringer, hvordan skal jeg forholde mig til det i det her tilfælde. Kommer jeg ud af retning eller hvad gør jeg?" (Bilag 1).

I forhold til ny-buddhisme siger Kirsten følgende om buddhisme i Danmark:

"(...) Jeg synes, at der... er... en lidt større åbenhed end der har været ja, og buddhismen har måske også åbnet sig op, så den er blevet mere sådan psykologisk. (...) men Dalai Lama har udtalt engang, at buddhismen overlever ikke i Østen, fordi der, nu bliver det hele så materialiseret, så den vil overleve i Vesten, måske i USA som en psykologi, ikke som religion. Det gør jo ikke noget, altså hvis man kan bruge de der elementer. Du behøver jo ikke alt det der staffage, som vi har her. Bruge de væsentlige ting."(Bilag 1).

Her understreger hun igen, hvordan man ikke nødvendigvis behøver, at tage hele pakken. Som tidligere nævnt stammer Kirstens tro fra den tibetanske retning, hvor dyder som ædruelighed og cølibat ikke vægtes særlig højt. Dette kunne en grund til, at den er blevet populær i Vesten.

Kirsten læner sig meget op af den traditionelle retning Vajrayana, da hendes fortolkning af religion stammer fra hendes mands læren omkring buddhisme. Dog tilpasser hun sin tro til sin hverdag, ved at udelukke visse ritualer. Som skrevet i det redegørende afsnit omkring traditionel buddhisme og ny-buddhisme rejser buddhismen til Vesten, hvor den bliver nødt til at eksistere på et andet kulturgrundlag, som lige netop gør den ny-buddhistisk. Dette siger Kirsten også meget fint selv:

"(...) det ikke er vores religion, det er ikke vores kultur. Når Dalai lama har været her, hver gang har han sagt, i behøver ikke at blive buddhister, i kan sagtens være kristne og bruge de der ting som vi har, bruge den filosofi. Så det behøver egentlig ikke at tage en helt ny religion fordi den er så indvævet i den der, den kultur som de kommer fra."(Bilag 1).

5.2.1 Kirstens handlemuligheder

I det følgende afsnit vil vi bruge Michel De Certeaus begreber til at præcisere, hvilke rammer og muligheder Kirsten har for at dyrke sin religion i Danmark. Vi tager udgangspunkt i hendes egne udsagn omkring, hvilke praksisser hun bruger, og hvordan hun ser buddhismen i Danmark.

Som forbruger af et produkt, eller her kulturprodukt, manipulerer Kirsten med den oprindeligt tiltænkte måde at udøve buddhismen på. Hun tolker selv på, hvad Buddha har sagt, og tager de elementer fra buddhismen, som hun kan bruge i sit liv til at finde mening med. Hun følger dermed sin egen logik. Dette kalder De Certeau metoder og procedurer. Disse metoder og procedurer bundes i, at hun er blevet givet nogle rammer og handlemuligheder inden for det samfund vi lever i.

De rammer hun er blevet stillet, er de institutionelle rammer, som kulturen i Danmark dikterer. Det vil sige, at hun er nødt til at underlægge sig de love og regler, der er inden for Danmarks grænser. Dette kan siges at være hendes handlerum. Som buddhist er der forskellige normer og værdier hun skal følge, hvilket ændrer hendes handlemuligheder fra andre menneskers

handlemuligheder. Som Kirsten selv siger, har hun ikke meget til overs for folk der mener, at de har eneret på fortolkningen af buddhisme. Dette kan bunde i, at hun ikke mener, at det er op til andre, at afgrænse andre menneskers handlerum. Hun siger, at Dalai Lama ved sine besøg opildner folk til at bruge buddhistiske praksisser, selvom de ikke er buddhister. Dette er også en udvidelse af et individs handlerum, og noget hun vægter meget højt.

Helt overordnet handler buddhismen for Kirsten om, at tage de ting der giver mening for hende, og undlade dem der ikke gør. Det Kirsten selv bruger er sådan noget som meditation og nærvær. Hun prøver så vidt muligt at leve i nuet og bruge sin buddhistiske tilgang til verden gennem hele sin hverdag. Dette gør, at hendes taktikker hele tiden vil være præget af hendes livssyn. Kirsten mener selv, at Buddhas lære handler om at opnå balance og at komme frem til en middelvej. Dette, mener hun, er sværere end at vælge en ekstrem retning. Der kan argumenteres for, at en person, der vælger en ekstremt asketisk retning, får et begrænset handlerum. Dette skal forstås på den måde, at personen selvfølgelig stadig har de samme handlemuligheder som alle andre, men ved at *vælge* at leve efter et sæt af regler, for hans/hendes gebærden, gør han/hun sit handlerum mindre, hvilket kan ses som nemmere at håndtere i hverdagen. Ved at vælge middelvejen, har Kirsten *valgt* at have flere handlemuligheder, hvilket giver hende flere valg at tage stilling til i løbet af sin hverdag, da hun hele tiden skal have alt-med-måde-tanken med sig. Det er her nærværet kommer ind i billedet. Ved at være nærværende, mener hun, at hun træffer bedre valg, og gør verden til et bedre sted at leve for sig selv og sine relationer. Dette afspejler sig i hendes taktikker, når hun overvejer sine handlemuligheder.

5.2.2 Kirstens fortolkning af buddhismen

Ifølge Niklas Luhmanns teori, så er samfundet fragmenteret i en række systemer, som følge af sekulariseringen, og religionen har dermed skiftet position fra den offentlige til den private sfære. Når man kigger på Kirstens religiøse praktisering, kan det siges, at religionen for hende netop er privat. Samtidig med at samfundet har gennemgået denne sekularisering, er muligheden for en dyrkelse af en fremmed religion blevet større i Danmark, hvilket kan ses på hendes tidlige valg af en anden religion.

Som Kirsten siger, så var buddhismen lige det, hun havde ledt efter. Ifølge Luhmann kan vi derfor sige, at hun ligesom alle mennesker, har ledt efter en slags orden, i en verden fyldt med kaos. Denne orden finder hun i buddhismen. For hende giver buddhismen mere mening end kristendommen. Luhmann siger netop, at mennesket har et behov for mening, i et ellers så komplekst samfund, og han tillægger de religiøse systemer denne mening. Kirsten ser buddhismen som fyldestgørende for hende, og hun mener derudover, at hvis vi alle sammen kan anskue livet som hende, så vil denne anskuelse gøre verden til et bedre sted at leve i. Altså er hendes valg baseret på en rationel beslutning, der opfylder hendes søgen efter mening, og samtidig er baseret på det faktum, at denne livsanskuelse kan forbedre verden. Ser vi på Luhmanns teori, kan det siges, at Kirsten ikke kun søger mening i kaos, men at hun også tager afstand fra det irrationelle, som ifølge Luhmann ikke kun er grundet menneskets behov for mening, men også grundet individets mere rationelle og kritiske holdning overfor religionen. Denne udtrykker Kirsten, når der i interviewet bliver talt om den meditative yoga. Hun mener ikke, at det kan være rigtigt, at denne slags yoga skal læres igennem tre intense år, så dette sorterer hun fra i sin religiøse hverdag. Det er endnu en rationel beslutning, en afstandstagen fra det irrationelle, hvor Kirsten også viser en kritisk holdning til buddhismen. Det er dog hendes søgen efter mening og noget højere end hende selv, der fylder mest i hendes tro. Kirsten tror på reinkarnation, og dette har ikke nogen rationel forklaring, i hvert fald ikke for en ikke-buddhist. Som buddhist ser hun det dog som rationelt, at tilværelsen handler om, at komme ud af livshjulet og dette kan kun ske som menneske. Hun må altså arbejde efter at opnå oplysningen, i sit næste liv, eller næste liv igen. Derfor må hendes med årene efterhånden mere intense tilgang til ritualer og religiøsitet, siges at være udtryk for dette. Som nævnt tidligere, er et af ny-buddhismens karaktertræk, at individet ser oplysningen som et sekundært og fjernt mål. I og med at Kirsten handler ud fra en livsanskuelse, der indebærer samsara², kan det siges, at hun har et større mål med sin tro, og dermed ikke på samme måde ser oplysningen som et sekundært mål. Kirstens valg af religion, og hvad denne indeholder, ligger i den private sfære, og derfor kan vi sige, at Kirsten er herre over egen religion. Altså befinder Kirsten sig i noget, Luhmann kalder "religion á la carte". Vi ved, at Kirsten fortolker sin religion frit: hun tager noget af den tibetanske buddhisme til sig, men fravælger samtidig noget andet. Denne fortolkning af buddhismen er dog ikke noget, Kirsten er alene om. Buddhismen er altid blevet

² Livshjulet

omformet for at passe ind i forskellige kulturer og forskellige steder, og denne omformelighed er også en selvfølge for Kirsten.

På trods af Kirstens interesse for den religiøse side af buddhismen, tøver hun ikke med selv at udvælge de elementer, der giver mening for hende at dyrke. Hun vælger de ritualer, der er forenelige med hendes hverdag, mens hendes hverdag dikteres af en buddhistisk tankegang. Det er denne tankegang, der er dominerende hos hende og lader til at være det vigtigste for hende at dyrke. Nogle af ritualerne er derfor sekundære, og hvis der ikke lige er tid en aften, er det ikke af stor betydning. På dette punkt adskiller Kirsten sig ikke fra så mange andre nybuddhister. Det der adskiller Kirsten fra de andre, og får hende til at fremstå mere religiøs, er hendes faste morgenritual og hendes tro på reinkarnation. Hendes tro på reinkarnation og oplysning er essentielt for Kirsten. Hun lægger meget vægt på at være opmærksom, således at man ikke skaber dårlig, men i stedet god karma. Troen på oplysning og forventning af denne fremstår som et fjernt mål for Kirsten, dog ikke som et sekundært. Om den er lige om hjørnet, er dog ikke noget vi kan konkludere på.

Med henblik på vores informant Kirsten, er situationen bemærkelsesværdig i forhold til interviewet med vores anden informant Bo. Igennem store dele af interviewet er hun mere sparsommelig med informationer end Bo, og interviewerens må stille mange små ekstra spørgsmål for at få hende til at beskrive mere detaljeret. Kirsten har været buddhist i 40 år og blev introduceret hertil, da hun i sin tid var til et foredrag om buddhisme. Man kan stille sig kritisk overfor Kirsten i kraft af hendes relation til hendes nu afdøde ægtemand. Hun er meget velovervejet i hendes besvarelser, på de spørgsmål der stilles igennem interviewet, og man kunne forestille sig, at hun er meget ærekær omkring hans lære og derfor er indstillet på, at denne skal udbredes på ret vis. Yderligere blev der ved besøget uddelt brochurer samt fortalt om flere bøger, der er under produktion. Man kan derfor, ligesom ved interviewet med Bo, stille sig kritisk overfor Kirstens motivation bag at stille op til interviewet, idet at det kunne tænkes, at hun ønskede at oplyse omkring hele det institut hun er en del af, samt hendes mands lære. Med det sagt, så gør hun meget ud af at understrege, at der ikke er tale om at missionere indenfor buddhisme. Men i kraft af produktionen af bøger, og at de uddeler brochurer omkring instituttet, så kan der sættes spørgsmålstejn herved. For er dét at udbrede en lære igennem bøger, brochurer med videre, ikke en måde at missionere på? Med dette taget i betragtning, samt hendes tilknytning til instituttet,

hendes relation til hendes afdøde mand og den velovervejede måde at svare på, kan der altså sættes spørgsmålstejn ved, hvorvidt hun stiller op, blot for at besvare, og om der måske ligger en anden intention herved.

5.3 Analyse af interview med Bo

Vores informant i denne analyse er Bo, som er coach, tibetansk buddhist og forfatter. Han er uddannet journalist med en kandidat i ledelses- og organisationspsykologi. Siden 2004 har han været selvstændig konsulent med fokus på udvikling af mennesker, teams og organisationer. Han fungerer som coach og underviser i Mindfulness. Han har siden slut 90'erne beskæftiget sig med buddhisme, og erkender sig selv som buddhist. Han har blandt andet udgivet bogen *"Skab frihed i dit sind – en grundlæggende introduktion til Mindfulness og den buddhistiske tænkning bag"* (2013).

Vi finder ham relevant som informant grundet hans interesse for buddhisme, hans kendskab til dette og de dertilhørende praksisser. Samtidig har han valgt at implementere Mindfulness teknikkerne i sin coaching. Derfor mener vi, at han vil kunne belyse, hvordan buddhistiske elementer kan implementeres i samfundet, og hvordan buddhisme praktiseres så langt fra dets oprindelsessted.

Bo fortæller indledningsvist om hans første møde med buddhismen:

"De første møder det har jo været på skrift, hvor det har været relativt tilfældigt. (...) Indledningsvis var det mere sådan en undersøgelse af feltet, af nysgerrighed, hvad kan man bruge, og hvad kan jeg lære noget af." (Bilag 2).

Her bekræfter han vores idé om, at mødet med buddhisme i den vestlige verden ofte er relativt tilfældigt, ikke fordi vi nødvendigvis opsøger religion, men fordi vi har en nysgerrig og intellektuel tilgang til viden om verden. Som nævnt i den komparative analyse, er det de håndgribelige elementer, der vælges. Allerede her ses en intention om kun at vælge de elementer, man kan bruge til sine egne individuelle formål, og ikke fordi man er påtvunget det af samfundet.

5.3.1 Religionens vigtighed

Luhmann beskriver vigtigheden af religionens funktion som værende den måde, hvorpå man forholder os til omverdenen og dens kompleksitet, altså den måde man finder en mening med tilværelsen på. Bo beskriver sit forhold til buddhisme som:

"At leve ud fra nogle overbevisninger som vi jo alle sammen gør, det er bare forskellige overbevisninger. (...) Det er jo nogle værdier og overbevisninger jeg ser verden og livet igennem, ser på mig selv og livet igennem. (...) Det er noget ægte. det er noget genuint, det er noget troværdigt."(Bilag 2).

For ham er det altså en måde at forholde sig til livet på, nogle overbevisninger og værdier som giver ham redskaber, skaber mening, til at forholde sig til kompleksiteten i hans omverden. Han ser buddhismens værdier og overbevisninger som mere ægte og troværdige end eksempelvis kristendommens. Han lægger meget vægt på, at teknikkerne i buddhismen er erfaringsbaseret og derved efterprøvet og bevist virkningsfulde. For Bo skaber dette element en form for troværdighed.

I og med at buddhismen kan dateres 2500 år tilbage i historien, mener Bo, at der ikke findes nogen ubesvarede spørgsmål. Han beskriver kristendommen som buddhismens modsætning, da man i kristendommen skal tage bibelens ord for gode varer, trods der intet bevis foreligger for deres ægthed. Derimod beskriver han buddhismen som en rationel, ægte religion.

"(...) der er noget validitet i den tradition oplever jeg, noget seriøsitet. Hvor at det er en tradition hvor gode mennesker i mange generationer har viet deres liv til at kultivere den viden, vi andre kan drage nytte af i dag. Det oplever jeg som unikt og meget værdifuldt". (Bilag 2).

Denne reflektive, kultiverede tradition er for Bo et grundelement i hans forståelse af religion, som han bruger til at kunne forholde sig til omverdenen og for hans aktive tilstedeværelse i denne. For ham er det essentielt, at det religiøse aspekt af buddhismen hviler på en evidensbaseret tradition. Derved forbinder han ordet tradition med den oprindelige traditionelle buddhisme.

Luhmann beskriver religionens vandring fra den offentlige til den private sfære, og dette bekræfter Bo, ved at have fravalgt den kulturbestemte religion kristendom, for at finde noget, der

for ham gav mere mening, nemlig buddhisme. Han fortæller at: "(...)du tager din uddannelse hjemme på puden i mange, mange år." (Bilag 2). Herved beskriver han religionens privatisering som et individuelt valg med et personligt formål. Luhmann fortæller, at religion giver noget at tro på, hvilket kan være med til at reducere individets usikkerhed i samfundet. For Bo har religionen netop denne funktion, men "noget at tro på", er for ham ikke nok, det essentielle er at kunne tro på noget, der er evidens- og erfaringsbaseret, "Så vi ikke er overladt til 'kun troen'." (Bilag 2).

Luhmann forklarer, at religionen i transformeringen fra en samfundsmæssig central rolle til en marginal privat rolle bliver en interpretationsvirksomhed, altså et middel til fortolkning. Bo har igennem sin praktisering fundet buddhismen relevant som et fortolkningsmiddel. Den seriøsitet og realisme som buddhismen indeholder, er for ham et vigtigt virkemiddel til at kunne forstå sin omverden. Igennem sine mange års praktisering har han erfaret, at det som buddhismen prædiker, skaber en form for ægthed:

"Der tror jeg at vores oplevelse af at erfare det, rent faktisk lave nogle øvelser, som gør at man kan mærke at man slapper af, jeg kan mærke at man får et mildere blik på sig selv og på andre. Man opdager – Gud når jeg træner på den her måde, så får jeg en større tålmodighed. Når jeg bruger de her praksisser, så bliver jeg mere fokuseret. Så det fodfæste i praksis, i erfaring og i træning, tror jeg appellerer til os, fordi vi er vokset op i en kultur hvor det ikke er tilfældet." (Bilag 2).

Herved beskriver han, hvorfor han tror, at buddhismen er så appellerende for et stigende antal mennesker i Vesten. Man kan rent faktisk opleve, at ved udførelse af en praksis, opnår man de ønskede resultater, som kan skabe orden i en kompleks verden. Samtidig ses det, hvilken rolle praktiseringen af buddhismen har for Bo i hans hverdag, og hvilken effekt denne praksis har for hans daglige væren.

Luhmann beskriver de funktionssystemer, som eksisterer i den etablerede kultur. Bo mener at nogle af disse fravælges af folk, for at søge noget mere åndeligt. Religionens selvstændiggørelse som funktionssystem har netop skabt denne mulighed for, at folk kan søge dét, der skaber mening for dem, netop fordi, at religionen er privatiseret, og derfor er blevet et personligt foretagende. Han mener, at der i Danmark er sket en kulturforandring, idet at han understreger en stigende interesse for buddhismen fra danskernes side. Det ses med hans egne

ord, at *"Det er tydeligt steget."* (Bilag 2). Hans grundlag for denne sontring er, at muligheden for at komme i kontakt med buddhismen og dennes mere åndelige kultur – igennem bøger, skrifter og erfaringsbaserede tekster – er blevet lettere tilgængelig. Da buddhismen er så omformelig, som den er, er der med tiden opstået mange tolkninger og inspirationskilder at forholde sig til. Lige præcis i forhold til det store udvalg af tolkninger og inspirationskilder, er det relevant at se på, hvordan Bo vælger, qua hans position som buddhistisk elev, at udbrede sine egne meninger og tolkninger.

For at gøre verden mere tilgængelig, bestemmelig og meningsfyldt, er Bo af den opfattelse at *"Vi kigger på virkeligheden og drager vores egne konklusioner, frem for at vi skal tro på noget."* (Bilag 2). Til dette formål mener han, at buddhismen, med sin omformelighed op gennem historien, giver nogle kvalificerede værktøjer til denne virkelighedsgranskning. Denne tilgængelighed har dog også sine bekostninger. Bos opfattelse er, at det nedsætter kvaliteten, men at dette må være en præmis for buddhismens udbredelse. Som Bo siger, så er det *"(...) en forfladigelse. Men igen måske er det en præmis for at få nogle ting bredt ud og så kan det kultiveres og kvalificeres siden hen, og måske er det som det skal være."* (Bilag 2). Det er altså, ifølge Bo, acceptabelt, at buddhismen udbredes i en forfladiget udgave, fordi det er med det in mente, at man som praktiserende senere hen vil søge den mere kultiverede form heraf.

5.3.2 Samfundets kompleksitet

Samfundet bliver, ifølge Luhmann, i forlængelse af moderniteten mere komplekst. Des mere komplekst samfundet er, des flere valg vi står overfor at skulle træffe, des mere tillid har vi brug for. Denne idé om at skulle have tillid til, at man træffer de rette valg, for at kunne fungere i det komplekse samfund, bekræfter Bo, da han fortæller om, hvordan han valgte, at buddhisme skulle blive en del af hans liv:

"Det er bare sådan det er, ikke fordi jeg har besluttet det, valgt det ud eller bestemt mig for det, det er sådan det er. Det var der det endte. Om jeg så kan rationalisere og sige, det giver mest mening eller om det ramte mig mere end nogle af de andre ting, det var her jeg følte mig hjemme(...)." (Bilag 2).

Bo beskriver her, hvordan han bliver nødt til at have tiltro til, at det valg han i sin tid traf, er det rigtige. Han fortæller, at han i begyndelsen undersøgte mange forskellige religiøse og psykologiske

feltes af ren nysgerrighed, men hvordan han endte med at erkende sig til buddhismen, har han ikke nogen mere rationel forklaring på end, at han har tillid til, at valget er rigtigt.

I forlængelse af dette forklarer Luhmann, at systemernes evige transformeringsprocesser netop skaber denne komplekse verdensforståelse, hvor religion, som det eneste system, har en vedvarende meningsfyldt kerne. Derfor mener Luhmann, at religionens rolle i samfundet vil være konstant, og altså ikke er på retur. Blot ændres forståelsen af religion som noget fastlåst, til at åbne for nye religioner og nye fortolkninger, som derved kan appellere til flere mennesker. Bo understøtter denne teori, da han snakker om den kulturelle bevægelse, som er i gang i samfundet, og som er båret af systemernes transformering:

"Jeg tror faktisk at der er flere og flere buddhister, som bekender sig som buddhister. Jeg tror også i det uformelle at det buddhistiske tankegods jo er mere udbredt end det nogensinde har været før. (...) tror jeg at indflydelsen er større end nogensinde og at der er en kulturel bevægelse i gang, som jo ikke kun er båret af buddhismen men som jo også er båret af positiv tænkning, emotionel intelligens om det så er tankegods fra andre filosofier eller noget new age."(Bilag 2)

I citatet beskriver Bo sin forståelse af religionens mening i samfundet. Han mener, at dens betydning og indflydelse bliver større og større, men at der altså ikke kun er én mening, og at indflydelsen ikke kun kommer ét sted fra. Dette leder videre til Luhmanns teori om, at moderniteten også har medført, at individerne må forholde sig mere rationelt og kritisk til religion. Gennem moderniteten er der sket en sekularisering, altså en afstandstagen overfor irrationelle, religiøse myter. Bo forklarer, hvorfor han tror, at buddhismen har vundet så stort indpas i Danmark:

"Jeg tror også det appellerer til folk fordi at den er intellektuel stærk. Altså det er veldokumenteret, når du læser buddhistiske tekster. Det er jo ikke... Der er røgelse, der er bønner, men der er også en kerne af noget meget stærkt, noget forholder sig til tingene hvor det virkelig er blevet dissekeret, tænkt over og reflekteret over." (Bilag 2).

Netop denne refleksivitet ser Bo som væsentlig i forhold til at kunne forstå og forholde sig kritisk til religion. Han nævner buddhismens intellektuelle styrke som et grundlag for, at forstå buddhismen som værende rationel, og derved mere appellerende til det moderne menneske. Samtidig nævner han den vestlige befolkning som værende historieløse og selvoptagede, og derved med en tendens til at tage de lette veje, da det ikke ligger i vores kultur at være fordybende eller reflekterende (Bilag 2). Dette kan efter hans overbevisning være en af grundene til, at individer i højere grad udvælger elementer i stedet for at tage hele pakken, da det ikke ligger i kulturen. Vi ønsker, at kunne træffe vores valg uden, at det bliver for besværligt, eller kræver for meget fordybelse. Med Bos egne ord:

"(...) hvis man er lidt grov, så er det jo et meget selvoptaget projekt – 'because I deserve it'-agtigt, fordi jeg vil føle det bedre. (...) Og der kan man sige at de oprindelige intentioner nok var nogle lidt andre." (Bilag 2).

Herved beskriver han dette forhold som problematisk, at individer i dag ikke tænker over, hvorfra de elementer, de udvælger stammer fra, men kun tænker på hvordan de kan bruge det i deres hverdag. Luhmann understreger i teorien om "religion á la carte", at det er vigtigt for det moderne individ, at have noget at tro på, for at kunne færdes i en moderne kompleks verden. Han beskriver også det individuelle religiøse engagement, om hvilken religion man tilslutter sig, som værende en privat sag og individets selvstændige udvælgelse af religiøse elementer, som giver mening. Bo kommer med sit bud på hvilke elementer, han tror folk udvælger:

"(...) noget af det er meget praktisk, der ligger jo nogle teknikker og meditations teknikker, som utrolig mange mennesker kan finde nyttigt, selvom de har alle mulige forskellige intentioner med det, (...). Så er der en masse i tænkningen, kan man sige, den buddhistiske filosofi tilbyder jo mange ideer og inspirationer og måske løsninger og gode råd til folk, som man jo så kan dosere i større eller mindre grad afhængig af hvem man er sammen med." (Bilag 2).

Bo nævner netop buddhismens erfaringsbaserede grundlag som værende tiltrækkende på mange, da der ligger nogle intelligente refleksioner, som folk kan lade sig inspirere af. Udover det, påpeger han den videnskabelige verdens interesse for at forske i emnet:

"(...) der bliver jo lavet rigtigt meget forskning i det efterhånden, så der er en masse hjerneforskere, som begynder at bekræfte nogle af de ting, som kommer ud af meditationserfaringerne. Det er også sådan noget som vi i vores intellektuelle verden godt kan lide: "Nå okay, hvis vores egne videnskabsfolk siger det, så er der måske noget om det". Så vi ikke er overladt til 'kun troen'." (Bilag 2).

Netop dette kan være en af de vigtigste faktorer for buddhismens indpas i den vestlige kultur, da den nemlig kan forenes med det vestlige videnskabelige og evidensbaserede verdenssyn.

5.3.3 Religion som funktionssystem

Luhmann beskriver, at samfundets systemer adskiller sig fra hinanden ved, at de alle har nogle forskellige rammer, hvor der inden for rammerne er bestemte spilleregler, som deltagerne må følge. Rammen eller formen er derimod ikke konstant, men foranderlig og åben for nye tiltag. Dette har vist sig især at være gældende for buddhismen, som igennem sine 2500 år har gennemgået store transformeringer, har spredt sig i nye retninger og ud over nye kontinenter.

Bo beskriver selv, hvordan han startede med at udvælge de elementer, han fandt brugbare i sin hverdag, til nu at blive mere og mere traditionalist:

"(...) traditionelt historisk har jeg ikke været sådan specielt ritualist eller speciel traditionalist. (...) I dag (...), er der ikke så meget som jeg ikke bruger, eller som jeg ikke tager med ind, jeg bliver mere og mere traditionalist og mere og mere konservativ og mere og mere ritualist, hvor at det jo i udgangspunktet, for år tilbage, (...) jo var mere – hvad kan jeg bruge og tage lidt herfra og lidt derfra." (Bilag 2).

Dette citat bekræfter, hvorfor der er enighed blandt informanterne om, at det moderne menneskes individuelle udvælgelse af elementer hovedsageligt er positivt. På et eller andet tidspunkt mener Bo, at man højst sandsynligt, vil man søge mere, udvælge flere elementer og til sidst definere sig selv som buddhist. Dette vil ikke ske, fordi nogen har missioneret eller påtvunget det, men fordi det i sidste ende falder mennesket naturligt at følge buddhismen i alle dets religiøse aspekter. Bo forklarer også: *"Så er der jo sikkert gode mennesker som lever som buddhister og læser tekster og prøver at efterleve et eller andet, men som ikke formelt er det."* (Bilag 2). Hermed mener han, at for at være formel buddhist skal man godkendes af en lama, og af de vestlige

praktiserende er det mindretallet som vælger officielt at bekende sig. Dette betyder, at der højst sandsynligt findes et meget større antal af buddhister i Danmark, end man kan regne med, da der højst sandsynligt er mange buddhister, som ikke helt erkender sig hertil.

5.3.4 Religionens tilpasning til individuelle behov

Når vi tilpasser en praksis til vores eget individuelle behov og derved, ifølge De Certeau, afviger fra manualen, kan det resultere i et problem, idet at den grundlæggende tanke eller intention med produktet kan forandres. Dette er også tilfældet med buddhismen, hvor den fælles tilpasning til kulturen, har omdannet hensigten fra *"(...) at man har kunnet snakke om self-awareness. Måden vi tilgår det i Vesten er sådan self-improvement."* (Bilag 2). Dette er et problem, da tænkningen bag buddhisme egentlig ikke omhandler en selv, og selvet, som Bo udtrykker det i dette citat: *"Nu er buddhismen i særdeleshed kendetegnet ved at der ikke er noget kerne-selv. Så der er ikke rigtig noget udvikling, så kan man snakke om selvaftvikling, hvor vi jo i Vesten snakker om selv-udvikling"* (Bilag 2). Vores vestlige individuelle behov for selv-udvikling har altså ændret den traditionelle grundidé. Dette viser også hvordan brugeren i samfundet dominerer produktet. Tankerne og teknikkerne bag, for eksempel Mindfulness, bruges i Vesten til et langt højere selvoptaget formål, hvor hensigten mere er *"(...) at jeg vil være bedre til og stærkere til og hurtigere til"* (Bilag 2). Ifølge Bo har nytteeffekten et langt større fokus for selvet hos det moderne menneske, hvor det i virkeligheden er self-awareness: *"(...) hvem er jeg, hvordan identificerer jeg mig, hvem er jeg når jeg kigger ordentlig efter, og hvordan det ender i at være til nytte for mig selv og andre."* (Bilag 2), som er den oprindelige tanke. For Bo er det ofte de andre, der udelades i Vesten, netop på grund af selvoptagetheden. Der er altså tale om et brugsforhold til et produkt, hvor forbruget af produktet determineres af det kulturelle udgangspunkt. Mindfulness som produkt forbruges altså uafhængigt af den oprindelige tanke og i stedet er det tilpasset vores vestlige kultur.

5.3.5 Mindfulness som forbrugsgenstand

Hos De Certeau udbydes produktet af fabrikanter, som har en mening og en tiltænkt måde, det skal forbruges på. Som nævnt ovenfor bliver buddhismen, og i dette eksempel Mindfulness, fortolket eller manipuleret til en funktion, som har et formål for forbrugeren. For Bo er Mindfulness et redskab for mennesket til at opnå en større indsigt, samt tage stilling til sin væren i verden og så er den tiltænkte forbrugsmåde egentlig underordnet: *"Så noget af tænkningen her,*

den træning der kommer ud af det, bilder jeg mig ind, klynger jeg mig til, håber jeg, er noget som mennesker kan bruge, uanset 'hvad organisationens mål med det også måtte være'." (Bilag 2). Man kan altså sige at Mindfulness i Vesten, som produkt, underminerer fabrikantens (buddhismens) egentlige tanke. Bos profession som coach, der er centreret omkring Mindfulness, kan også karakteriseres som en afvigelse fra produktets hensigt, netop fordi, at hans motivation for det bliver "*(...) nogle lavpraktiske ting: jeg skal jo tjene nogle penge. Og så er der noget med at give noget viden og nogle værktøjer, der kan hjælpe.*" (Bilag 2). Dette eksemplificerer igen forbrugerens dominans af produktet. Når forbrugeren dominerer produktet, resulterer det i det, som De Certeau kalder metoder eller procedurer, som følger forbrugerens egen logik. På den måde er det forbrugeren, som definerer metoderne ud fra interesser og ønsker. Dette er også tilfældet med buddhismen, idet at de fravalg vi i Vesten har taget, for at tilpasse denne, er styret af vores interesser og ønsker. Som Bo udtrykker det:

"(...) der bliver hevet lidt ned fra hylderne, man går ikke så meget op i hvad der hører til hvorhenne (...). Jeg har lidt fra den hinduistiske, lidt fra yogaen og lidt fra kristendommen, lidt fra buddhismen og hvordan hænger det egentlig sammen." (Bilag 2).

Her beskriver Bo præcis det, som De Certeau mener, nemlig at det er vores interesser og ønsker der dominerer, og ikke så meget metodernes baggrund, men i stedet forbrugerens brug.

Det mulighedsrum som De Certeau beskriver, hvor individet manipulerer og bøjer reglerne, for at gøre den til sin egen praksis, kan illustreres ved Bos citat:

"Hvor det på den måde er sådan lidt weekend yogier og lidt ferie buddhister som har hevet lidt ned fra hylderne. Men derfor kan jeg da godt være buddhist. Fordi det er lidt sådan vi går til det, det skal helst være let og smertefrit. Det ligger også lidt i tiden at det skal være smertefrit. 'because I deserve it'." (Bilag 2).

Vi er altså stillet overfor et mulighedsrum, som tillader os at gøre buddhismen til vores egen praksis, ved kun at vælge nogle elementer, som bidrager til selv-udviklingen af individet. Dette forhindrer dog ikke vesterlændinges idé om, at det er buddhismen som dyrkes, selvom reglerne egentlig er alt for bøjede. Der arbejdes med et mulighedsrum, som er bundet op på tiden, som Bo

beskriver det – tiden muliggør tilpasningen til sin egen praktisering. Denne tilgang gør det lettere at komme i kontakt med for eksempel Mindfulness, fordi at tilgængeligheden er så høj: "(...) *det blevet meget mere mainstream og det tror jeg grundlæggende kun er godt.*" (Bilag 2).

Så selvom produktet er tilpasset Vesten, og har fået en mainstream-status, er Bo stadig af den opfattelse, at tilgængeligheden har en værdi, fordi den fungerer som en præmis, for at udbrede buddhismen. De Certeaus grundtanke omkring tilpasningen af de givne rammer, som individet kan bryde, er illustreres i Vestens tilpasning af buddhismen, hvor nogle elementer og den oprindelige intention nærmest er skåret fra.

Igennem denne analyse har vores informant Bo belyst Luhmanns og De Certeaus hovedpointer. Luhmanns teori om religionens transformering fra den offentlige og centrale sfære til den private og marginale sfære, eksemplificeres af Bos tilvalg af buddhisme som religion og livsfilosofi. Samtidig finder Bo sin religion vigtig i sin måde at anskue verden og sine personlige problemer på, hvilket også bekræfter Luhmanns teori om religionens vigtighed i samfundet. Bo benytter sig i den grad af religionens selvstændiggørelse som funktionssystem til selv at have udvalgt de elementer, som for ham giver mest mening. Det er tydeligt, at buddhisme og Mindfulness er med ham i alle aspekter af hans dagligliv. Luhmanns ide om den moderne verdens kritiske og rationelle tilgang til religion, belyses af Bo, idet grundlaget for hans valg af buddhisme som livsfilosofi, er det rationelle aspekt – det er altså en erfaringsbaseret religion. Bo bekræfter De Certeaus teori om, at individet tilpasser praksis efter egne ønsker og behov, hvilket kan medføre, at produktets oprindelige intentioner går tabt. Han er af den overbevisning, at vi, især i den vestlige verden, har en tendens til, at udvælge de elementer, som kan fremme vores selv-udvikling, uden at bekymre os om, hvilken tradition elementerne stammer fra. Bos profession som coach gør ham til forbruger af et produkt, som domineres af hans egne individuelle behov og ønsker. På den måde er han et eksempel på, hvordan tilpasningen har medført et fravalg af den oprindelige intention.

Vores interview med informanten Bo gav et klart indtryk af, at han er vant til at informere og tale om buddhisme, Mindfulness og meditation. Hans sprog er meget beskrivende, og virker utroligt velovervejet og reflekteret. Dette må ses i kontekst til hans erhverv som værende coach, hvor der netop er fokus på kommunikation og refleksion. I interviewet er Bos svar præget af hans brug af fagtermer, hvilket bidrager til at eksemplificere hans intellekt og dedikation. Som et eksempel

herpå henvises til starten af interviewet, hvor intervieweren afbryder hans fortællestrøm, for at holde fokus på spørgsmålet, hvor Bo efterfølgende hurtigt tager styring over samtalen igen. Han har umiddelbart en dagsorden for, hvilke elementer af ham selv og egen praksis han vil have fortalt, og lader sig derfor ikke distrahere af et afbrydende spørgsmål, idet at han fortsætter med *"Nå ja, men lige den anden del (...)"* (Bilag 2). Det er her tydeligt, hvordan han ønsker, og til dels har planlagt på forhånd, at formidle sit forhold til buddhismen. Man må gå ud fra, at hans måde hvorpå han formidler, er præget af hans professionelle arbejde med blandt andet kommunikation. I kraft af at han tager styringen, og selv vurderer hvor fokus i interviewet skal ligge, kan man stille sig kritisk overfor hans motivation bag at stille op til interviewet. Der kan altså argumenteres for, at han muligvis ikke kun stiller op for at besvare vores spørgsmål, men til dels også for at forsvare og sælge det produkt og den livsanskuelse, som han beskæftiger sig med til daglig. Tilmed giver det reflektive sprogbrug gennem interviewet et billede af en mand, som gerne vil ud med et velovervejet budskab, hvilket hans forfatterskab også bevidner. For Bo er Mindfulness et produkt, som skal udbredes både på grund af dets virkning, men også fordi at det er hans erhverv. Ved at gøre Mindfulness til en forbrugsgenstand må han også sørge for, at kunne sælge varen, og derfor bliver sproget et essentielt virkemiddel til netop dette. Det er svært, at vurdere ud fra hvilke intentioner han besvarer spørgsmålene, da han i besvarelsene heraf er meget velovervejet, og at det til tider virker indøvet, fordi at han blandt andet deler besvarelsene op.

Det er dog vigtigt at hæfte sig ved, at Bo i det private praktiserer buddhisme, og at denne derfor ikke kun er et produkt, som han skal sælge. Bos placering som sælger gør ham troværdig i sin argumentation for buddhisme, meditation og Mindfulness som et produkt netop fordi, at han i det private selv praktiserer de dele, hans erhverv er bygget op omkring.

5.4 Analyse af interview med Clara

Clara kommer fra Christianshavn, er 24 år gammel og arbejder til dagligt i en børnehave og i træningscentret Fitness World, hvor hun underviser i yoga. Hun er uddannet yogainstruktør, og blev første gang introduceret for yoga, da hun i 7. klasse fik noget undervisning. Hun fandt det videre interessant, og startede derefter til yoga. Dengang var hendes intention dog centreret om at blive smidig, men det har senere hen udviklet sig til at fokusere på en mere styrkepræget træning. Clara kalder sig ikke selv for buddhist, men hun finder dog religionen spændende. Hun

dyrker både yoga, meditation og Mindfulness, men hendes dedikation til disse elementer varierer i takt med hendes humør og træng. Hendes baggrundsviden for tanken bag de forskellige praksisser hun udøver er vag, men hun har dog en klar fornemmelse af, hvorfor hun netop udvælger de bestemte elementer, og hvilket udbytte hun får af dem.

5.4.1 Privatiseringen af religionen

Som Luhmann understreger i hans systemteori, har religionen udviklet sig gennem sekulariseringen, til at blive privatiseret og dermed blive et privat personligt anliggende. Man er dermed frit stillet til at vælge, hvilken religion man vil praktisere, og man har nu muligheden for at vælge, om man overhovedet ønsker at være religiøs. Clara kalder ikke sig selv for buddhist, men hun har alligevel en fornemmelse for, hvorfor netop buddhismen bliver prioriteret højere i forhold til andre religioner. Hun ser buddhismen som en åben og tolerant religion, som henvender sig specifikt til det enkelte individ modsat både kristendommen og islam. Hun har generelt et mere negativt syn på både kristendommen og islam end buddhisme:

"(...) så har jeg bare sådan lidt en følelse af at kristendommen er meget mere sådan øhh hævet pegefinger - agtig og islam ved jeg ikke ret meget om, men jeg har sådan lidt samme fornemmelse (...)." (Bilag 3).

Derudover kendetegner hun også buddhismen, som værende *"(...) jeg vil ikke sige sexet, men den er ligesom den passe lidt bedre til os."* (Bilag 3) og mener, at mange mystiske elementer er blevet skrabet væk, så det bliver nemmere for mennesker fra Vesten at inkorporere religionen i hverdagen. Buddhismen adskiller sig altså ifølge Clara ved direkte at henvende sig til de personlige behov, og dermed vække interesse ved at være lidt mere *"(...) krydret(...)"* (Bilag 3) og udstråle en stemning af *"(...)guld og glimmer(...)"* (Bilag 3).

I interviewet argumenterer Clara for, at der findes flere årsager til, at buddhismen appellerer til hende. Hun nævner blandt andet, at buddhismen ud fra hendes synspunkt, er fokuseret på dyrkelsen af jeg'et modsat, hvad hendes opfattelse af islam og kristendommen er.

"Det er ikke så meget 'du må ikke' tænkning i min opfattelse, det er mere sådan øhh at dyrke sig selv på en eller anden måde. Altså det der med at det sådan meget med

nu mediterer jeg og sådan er det. Det er lidt mere jeg-agtig-præget end kristendommen eller islam altså tænker jeg.” (Bilag 3).

Claras overbevisning om, at buddhismen fungerer som en dyrkelse af selvet viser tydeligt, hvordan opfattelsen af jeg’ets position i buddhismen, har udviklet sig gennem tiden. Hvor formålet i den traditionelle buddhisme var at mindske lidelse i verden, gennem en opløsning af selvet, synes formålet i den vestlige ny-buddhistiske tankegang at centrere sig om jeg’et, hvilket ses i citatet ovenfor. Der ses altså tydelige tegn på, at en udvikling er sket i den buddhistiske tankegang over tid, og at en modstridende opfattelse af jeg’ets funktion, har fundet vej til Vestens moderne livsførelse.

Gennem Interviewet med Clara, får vi et indtryk af, at der i hendes tilværelse hersker kaos, som Luhmann beskriver, hvilket resulterer i et behov for en tro: *”(...) men jeg oplever, at når der sker noget svært i mit liv, så har jeg brug for noget større end mig, som jeg ligesom kan bede til eller tro på eller have tillid til kan hjælpe mig.” (Bilag 3).*

Man kan dermed udlede, at Clara har brug for nogle svar på hendes bekymringer, når hun befinder sig i en svær position. Hun nævner en episode, hvor hendes bror kom ud for en ulykke og skulle opereres (Bilag 3). Hændelsen udgjorde en manglende form for tryghed, hvilket skabte et behov for en tro på noget større end hende selv, som kunne guide hende. Dette stemmer godt overens med Luhmanns opfattelse af religionen, som værende det system der netop bidrager til en form for meningsfuldhed. Netop denne opfattelse af praksissernes formål, altså at give livet mening, er ligeledes et eksempel på, hvordan formålet har ændret sig traditionerne imellem. Fra at formålet var opnåelse af oplysning i den traditionelle buddhisme, fokuseres der nu, i den vestlige ny-buddhisme, i højere grad på, hvordan livet kan give mest mening for det enkelte individ. Udgangspunktet for praktiseringen har altså ændret sig over tid som følge af den vestlige tolkning af den buddhistiske tradition.

Dertil understreger Luhmann også, at religionen skal ses som et socialt fænomen, og at individets bevidsthed udgør omverdenen for det religiøse system. Religionen kan altså tilpasse sig den kultur, den befinder sig i, og på den måde følge med samfundsudviklingen. Det, at religionen formår at skabe mening, er ikke nødvendigvis det, der fanger individets opmærksomhed, men ifølge Luhmann er det nu også muligt at forme religionen til ens egne

behov, hvilket betyder, at det bliver nemmere for folk i Vesten at blive en del af den religiøse overbevisning. Denne omformelighed udnytter Clara fuldt ud. Hendes tilgang til de forskellige elementer, hun praktiserer, er valgt ud fra forskellige personlige årsager og hendes generelle viden om tanken bag, synes at være overfladisk.

"Jeg er heller ikke buddhist, som sagt, så jeg tænker mere bare at jeg kan tage de elementer som giver mening for mig, om det så hedder Mindfulness eller yoga eller hvad det nu hedder, det er sådan set irrelevant for mig."(Bilag 3). "(...) det er sådan lidt pinligt når jeg sidder og siger det her, men jeg tror meget at jeg er typen der gør ting som føles godt for mig, uden at jeg måske har den store baggrundsviden eller ved hvorfor nogle andre også har gjort det, men jeg kan mærke, det giver ligesom nogle svingninger i kroppen som er ret fede og ret vilde (...)" (Bilag 3).

Citatet giver tydeligvis en opfattelse af, at Clara ikke lægger stor vægt på, eller har en interesse i, de nævnte elementers bagtanke eller historie. Hun nævner dog, at hun ser det som en lidt pinlig tilgang, men det stopper hende tydeligvis ikke. Hun udplukker de elementer, som giver mening for hende, og den effekt det giver hende bliver motivationen bag. Det er tydeligt, at Clara er styret af sin lyst og behov. Hun ser ikke noget problem i at få inspiration fra forskellige områder, blandt andet i forskellige religioner og selvhjælpsbøger, da hun lægger vægt på, at det skal virke for hende. I den forbindelse kan Luhmanns begreb religion á la carte nævnes, da han netop her taler om, at tilslutningen til enhver religion står åben, da det i dag er blevet en privat sag. Derudover er det vigtigt for Clara, at de ting hun bringer ind i hendes hverdag er naturlige og virker enkle, da det for hende ikke giver mening at have stramme faste rutiner, som man ikke kan bryde ud af. Clara er dermed et godt eksempel på, hvordan Luhmann ser på religionssystemet som omformeligt og åbent for nye tiltag. På samme måde har Claras udvikling i forhold til praktiseringen af for eksempel yoga ændret sig igennem årene, idet det startede med udelukkende at være en fysisk ting til nu også at indeholde noget spirituelt for hende. Dermed har hun formet sin egen religion, som kun indeholder de elementer, hun ser som essentielle for hendes liv.

5.4.2 Buddhismen som produkt

I interviewet med Clara oplever vi, hvordan hun har tilvalgt buddhistiske elementer, både i sit arbejde som yogainstruktør, men også i det private, hvor hun dyrker meditation, og har et

buddhistisk alter stående, som hun benytter til forskellige formål. Man kan i denne forbindelse se tegn på, at de forskellige buddhistiske elementer hun inkorporerer i hverdagen som kulturelle produkter, bliver tilpasset til hendes egne behov. I den forbindelse kan nævnes De Certeaus inddeling af mennesket som enten værende bruger eller forbruger. Disse to begreber kan stilles op imod de buddhistiske elementer, som Clara benytter sig af som en slags forbruger, idet hun udnytter produktets potentiale. Man ser blandt andet i interviewet, hvordan Clara har valgt at uddanne sig til yogainstruktør, og benytte sig af små ritualer og redskaber som produkter, som giver mening for hende og hendes behov.

”Ehm jeg synes det er rigtig spændende det der med at skulle give slip på alt det man er, og ligesom, jeg synes det er svært at forklare. Men jeg tror det der med at have taget sådan en yoga uddannelse, så er der bare så mange ting, som hvor jeg ved en lille smule, men det er svært at forklare, jeg har sådan en fornemmelse indeni hvad det ligesom handler om. Øhm men jo, ligesom at skulle stilne sindet og ikke ligesom hige efter materielle ting men finde ligesom nogle andre værdier eller sådan.” (Bilag 3).

For Clara har de buddhistiske elementer givet en form for spiritualitet, der tiltaler hende og får hende til at benytte sig af netop dette produkt. Dog viser det også, at hun ikke ved meget om det produkt, hun har tilegnet sig. Dette viser hvordan produktet ikke er en integreret del af hendes omverden, men noget hun har håndplukket, som hun selv udtrykker det. Hvordan Clara bruger disse produkter er netop det interessante i denne forbindelse, idet man her kan referere til De Certeaus begreb om stier, som består af det kan kalder strategier og teknikker.

Ifølge De Certeau benytter vi bestemte teknikker til, at kunne manipulere disse normative strategier som er tillagt produktet således, at det bliver tilpasset individets behov.

I den forbindelse kan man argumentere for at Clara, som forbruger af forskellige buddhistiske elementer, omformer og konstruerer de normative rammer for buddhistisk praksis, således at det tilpasses til hendes egen hverdag.

”Der er ikke nogen fast rutine, i perioder så får jeg mediteret hver morgen, men øh, jeg er rigtig dårlig til rutiner faktisk. Så det er meget, det er, når jeg ikke har det så godt. Så er jeg

bedre til, så kan jeg ligesom mærke jeg har behov for det, jeg har brug for at få gjort nogle ting.” (Bilag 3).

Vi ser altså, hvordan meditation for Clara ikke er en fast rutine, men noget hun praktiserer i det omfang, hun føler behov for det. Derudover ses det, hvordan hun har tilføjet elementer til sit alter, som en transformation af det buddhistiske til at tilpasse til det, hun får mest udbytte af.

”Så har jeg for eksempel den krukke som i kan se derovre, hvor der er sedler nede i, det er min krukke med gode oplevelser, som minder mig om, at jeg har rigtig mange ting at være taknemmelig over i mit liv, og det kan også være ønsker jeg putter ned i (...) - så jeg bruger det simpelthen til at rette en energi hen, rette nogle tanker eller nogle ønsker, eller nogle intentioner for mit liv.”(Bilag 3).

Krukken er i denne forbindelse en del af hendes spirituelle praksis, men den er ikke en del af buddhismen. Ud fra De Certeaus teori kan man antage, at hun benytter bestemte taktikker til at manipulere med de oprindelige strategier, som udgør rammerne for den buddhistiske tradition. Clara beskriver selv efterfølgende, at ideen med krukken stammer fra en selvhjælpsbog, hvorfra hun selv har udvidet praksissen med yderligere tiltag: *”Og det var et af hendes forslag, mind dig selv om, hvor mange fede ting der er i dit liv, og så har jeg ligesom også udvidet det til også at putte ønsker derned, så det er bare.” (Bilag 3).*

De Certeau argumenterer yderligere for, hvordan denne tilpasning af produkter ikke kun forekommer ud fra individuelle behov, men også som en fælles tilpasning til en bestemt kultur. I den forbindelse nævner Clara i interviewet, hvordan hun mener nogle af elementerne fra Østen er fravalgt, for at vi bedre kan tilpasse dem i Vesten.

”(...) jeg tror også nogle af de bøger jeg har læst, de her selvhjælpsbøger der er så meget af Østen i det, altså hvor Østens mystik ligesom bliver skrabet af. Så vi vesterlændinge ligesom kan forholde os til det. Så jeg tror egentligt mere jeg bare er sådan en meget vestlig pige. Der har fået glæde af nogle metoder, som er rigtigt mange hundrede år gamle. Eller tusinde, eller hvor mange det nu er.”(Bilag 3).

Clara argumenterer for, hvordan selvhjælpsbøgerne fjerner buddhistiske elementer fra ellers buddhistiske praksisser, for at gøre det mere forståeligt og tiltalende for Vesten. På samme måde forklarer hun, i forlængelse af dette, hvorledes disse elementer bliver en form for trend:

"Det er jo en dille, det er jo lidt smart at gå til yoga på en eller anden måde altså, lige nu er det jo oppe. Det tror jeg da også påvirker mig på en eller anden måde." (...)
"Altså der er jo ikke nogen tvivl om at når man går rundt i butikker og sådan noget i København for eksempel så er der jo vildt mange der har små Buddhafigurer og Shiva'er og sådan som pynt. Altså, man kan sige at der er sådan nogle symboler i buddhismen, som folk bruger som pynt." (Bilag 3).

Gennem interviewet får man, som tidligere nævnt, en opfattelse af at Clara udplukker nogle elementer, som hun egentlig ikke har meget baggrundsviden om. Hun har transformeret elementer, så de passer til hendes behov og hverdag, hvilket kan medføre, at den bestemte praksis ændrer sin oprindelige hensigt fra dets udgangspunkt.

"Jeg tror det flyder lidt sammen for mig. Altså det er... igen det der med at jeg ligesom har taget nogle dele og lavet det inde i mit eget hoved, så jeg ved egentligt ikke hvor fanden det hele kommer fra." (Bilag 3).

Clara har altså omformet de udvalgte buddhistiske elementer og gjort det til sin egen praksis, hvilket betyder, at hun har dannet sin egen religion.

"I: Ja. Du er sådan, vi snakkede om at det er lidt din egen religion du har opfundet eller hvad man kan sige. C: Ja det kan man godt sige." (Bilag 3) "I: Så du har sådan gjort det lidt til dit eget, altså religion på en eller anden måde? Lige præcis, det er min egen lille måde at gøre det på, hvor jeg har taget lidt forskelligt der giver mening for mig." (Bilag 3).

Religionen er blevet privatiseret, hvilket vi i forbindelse med interviewet af Clara ser et tydeligt bevis på. Hun vælger at inkorporere de specifikke religiøse elementer, hun ønsker at praktisere i

sit daglige liv, dog uden at tillægge dem deres oprindelige religiøse formål. Clara ser ikke sig selv som værende buddhist, men hun tilslutter sig religiøse praksisser, som umiddelbart er inspireret af buddhismen, og passer bedst til hendes behov. Sekulariseringen af samfundet betyder, at Clara har fri mulighed til at vælge mellem forskellige religiøse retninger, og for hende tiltrak den østlige mystik. De buddhistiske aspekter hun har valgt at tilegne sig, har hun dog ikke stor baggrundsviden omkring. Man ser hvordan hun blandt andet opfatter buddhismen, som en dyrkelse af selvet hvor netop "jeg'et" er centralt for praktiseringen. Denne overbevisning findes særdeles modstridende med de traditionelle filosofiske tanker bag den buddhistiske praksis. Overbevisningen om dyrkelsen af selvet, finder vi karakteristisk for de ny-buddhistiske tanker, som flourerer i Vesten. Clara har et behov for at finde en mening i sit liv, og det bruger hun de buddhistisk inspirerede praksisser til. Claras praksis er ikke buddhistisk religiøs, men er stadig en rituel praksis som hun bruger til at finde mening.

Clara er den yngste af de tre informanter. Hun er 24 år og yogainstruktør, og ser ikke sig selv som buddhist. starten af interviewet lægger hun op til, at intervieweren har styringen. Hun giver et indtryk af at være ærlig, fordi hun virker meget umiddelbar og ikke så velovervejet i sine besvarelser. Clara er meget personlig i sine besvarelser, og virker ikke til at udelukke intervieweren fra, hvem hun er som person, hvad hun beskæftiger sig med og hvad hun tror på. Clara erkender, at hun i svære tider har brug for at tro på noget større end hende selv. Hun er reflekteret omkring hendes personlige ritualer, men hun er ikke særligt bevidst om, hvilke traditioner ritualerne stammer fra.

5.5 Delkonklusion

Gennem ovenstående analyse er vi kommet frem til, at det er tre meget forskellige mennesker, med forskellige baggrunde og tilgange til buddhismen, vi har mødt. Vi vil i dette afsnit sætte fokus på informanternes forskelle og ligheder og drage en konklusion på analysen.

Det er tydeligt, at buddhismen tjener forskellige formål for vores tre informanter. Til at begynde med er der Kirsten, som lægger stor vægt på det religiøse aspekt i religionen, hvilket kommer til udtryk gennem hendes regelmæssige dyrkelse af ritualer. Hendes tilvalg af elementer er alle

nogle, der har værdi for hende i den forstand, at hun har et klart, men fjernt mål, om at opnå oplysning. Dette betyder dog ikke, at Kirsten ikke fortolker sin religion frit, da hun jo stadig gør sig nogle fravalg.

Om Bo kan det siges, at han har gjort sig flere fravalg. Hans hverdag er ikke lige så præget af ritualer som Kirstens, men er mere koncentreret omkring det meditative aspekt. Ligesom Kirsten er buddhismen dermed en tankegang for ham, som dominerer hans fortolkning af verden, og hans måde at forholde sig til livet på. På den måde kan det siges, at buddhismen i højere grad har en værdi som livsfilosofi for Bo.

Ligheden mellem dem er altså slående. De er begge opmærksomme på den oprindelige hensigt med de forskellige praksisser, og har begge et gennemgående buddhistisk syn på tilværelsen, men bruger altså samtidig elementerne forskelligt. Dette kan ikke på samme måde siges om vores informant Clara.

De praksisser som Clara benytter sig af, tillægger hun ingen buddhistiske værdier, og ser dem derfor ikke umiddelbart som en religiøs handling. Dog kan det siges, at i og med at hun tror på noget større, og har brug for at tro på noget, tillægger hun praksisserne sin egen værdi. Intentionen med handlingen, skal derfor give mening for hende og den oprindelige hensigt er derfor irrelevant.

Ud fra dette korte oprids af vores informanternes forhold til de oprindelige buddhistiske praksisser, er det nu klart at se, at der er en skelnen mellem religion, filosofi og praksis. Kirsten, Bo og Clara symboliserer de tre stadier hver især. At vi tager os den frihed, at inddele deres forskellige tilgange i stadier, hænger sammen med, at de ikke er jævndrende. Der er omtrent 20 år imellem hver informant. Da både Kirsten og Bo har givet udtryk for, at de hver især har haft en tilgang til buddhismen, hvor det mere eller mindre var fordi den var eksotisk, kan vi drage en parallel til Clara. Både Kirsten og Bo har ligesom Clara, i deres unge dage, været søgende overfor at finde mening med tilværelsen. Vi kan altså se et mønster i deres søgen, der muligvis kan føre både Bo og Clara over i noget mere religiøst. Baggrunden for dette må være, at både Kirsten og Bo er af den overbevisning, at des flere elementer man implementerer i sin hverdag, des større indflydelse vil den oprindelige buddhistiske tankegang få.

6. Diskussion

Det har hele tiden undret os, hvorfor det netop er buddhismen, der har fået så stort indpas i Vesten. Hvorfor søge en anden religion, når man som dansker fødes ind i en i forvejen kulturbestemt religion? I skolen undervises man i kristendom, lader sig konfirmere, og det at gifte sig er stadig forbundet med den danske folkekirke.

Der opleves en stigende interesse for buddhismen i Vesten. Der er altså tale om en religion, der har bevæget sig fra den østlige til den vestlige kultur. Men hvorfor er der opstået en sådan interesse for buddhismen og dets praksisser i Vesten? Igennem vores undersøgelse af buddhismens fremkomst i Vesten, ses det, at tendenserne for buddhistiske praksisser opstår i lande præget af kristendommens traditioner og praksisser. Dette har skabt en undren omkring, hvad disse buddhistiske traditioner kan tilbyde for det moderne menneske i Vesten, som kristendommen ikke kan.

Med udgangspunkt i Luhmanns syn på det moderne menneske, kan der argumenteres for, at buddhismen såvel som kristendommen og andre religiøse retninger, kunne dække dette fornødne behov. Der må altså forelægge andre årsager til buddhismens voksende popularitet i den moderne vestlige verden end kun at finde mening.

Fælles for vores informanter er opfattelsen af en voksende popularitet i forhold til buddhismen. Dette skyldes, ifølge dem, menneskets rationelle tankegang og mulighederne for, indenfor buddhismen, at rationalisere dennes praksisser. Det mere og mere rationaliserede samfund synes altså, for informanternes vedkommende, at ligge til grund for, at buddhismen udbredes mere og mere set i forhold til andre religioner.

Det er her relevant at tage et kig på Luhmanns teori, idet at han beskriver menneskets afstandtagen fra irrationelle religiøse elementer. Ud fra denne anskuelse er det spændende at inddrage Max Webers syn på det moderne menneskes indstilling til religion. Den tyske samfundstænk Max Weber (1864-1920) argumenterer for, at der forekommer en historisk rationaliseringsproces, hvor mennesket er gået fra at handle ud fra værdibestemte faktorer til formålsbestemte. I forhold til religion skal det forstås, at i tidligere traditionelle samfund var religionen tillagt en værdi, som man handlede efter. Derimod betragtes religionen nu som

formålsorienteret, og det vil altså sige, at man handler ud fra en forventning om at få udbytte af den religion man tilslutter sig. Tidligere var det den tillagte værdi, der udgjorde grundlaget for praktiseringen af religionen (Albinus, 2010: 306-307). Weber mener, at dette hænger sammen med en udviklet rationel verdensanskuelse hos det moderne menneske. I takt med videnskabens udvikling opstår der et nyt verdensbillede, som i modsætning til det tidligere traditionelle verdensbillede, ikke i samme grad er præget af videnskabens kontinuerlige udvikling. Hvor det tidligere var normative valg præget af værdirationalitet, der herskede hos mennesker, forstås valg af handlinger nu ud fra en mere målbevidst rationalitet, hvor det intentionelle er afgørende (Furseth og Repstad, 2003: 65). Det er altså den praktiserendes intention med udøvelsen af en praksis, der er afgørende.

Det kan diskuteres, hvorvidt denne udvikling af menneskets rationalitet, kan være med til at forklare, hvorfor at vi i Vesten ser en stigende interesse for buddhistiske elementer. Med Webers tilgang hertil kan det siges, at vores valg af handlinger bygger på en formålsbestemt orientering, og at dette kan hænge sammen med informanternes begrundelse for, at buddhismen appellerer til dem. Dette ses ud fra, at de erfarer udbyttet af disse praksisser og benytter sig af buddhismens spiritualitet, med det formål at effektivisere selvet.

Dette kunne også forklare Claras udtalelse om, at hun vælger buddhistiske elementer og praksisser, idet at hun kan mærke, at det har en virkning på hende. På samme måde argumenterer Bo for, at buddhismen er erfaringsbaseret og buddhismen ikke dikteres, modsat kristendommen, hvor der "bare" tros. Forskellen må tænkes at kunne ligge i, at der igennem buddhismen ikke blot efterleves, men at virkningen derimod skal erfares på egen krop. Bo mener hertil, at kristendommen dikterer, i den forstand, at man får at vide, hvad man skal tro på. Der er med andre ord ikke lige så stor plads til at fortolke og praktisere frit i kristendommen, som der er i buddhismen.

Ud fra Webers idé om rationaliseringsprocessen i den moderne verden, kunne buddhismens stigende popularitet fremfor andre religioners forklares. Ifølge Weber ses rationaliseringen hos det moderne menneske som et resultat af videnskabens udvikling. Dette kan sættes i forbindelse med buddhismens indtog i Vesten. Som følge af naturvidenskabens målbare metoder og systemer beskriver Weber, hvordan der forekommer en "affortryllelse" af menneskets verdensopfattelse. Ved affortryllelse forstås, at overnaturlige elementer indenfor religionen overvindes af

naturvidenskaben. Webers syn herpå er relevant, i forhold til den rationalitet overfor myter, som Luhmann beskriver. Den videnskabelige udvikling kan blandt andet stilles som forklaring til den rationalitet, som findes hos det moderne menneske.

Men på hvilken måde bliver buddhismen i denne sammenhæng mere attraktiv end andre verdensreligioner? Som før nævnt, argumenterede vores informanter for buddhismen, som værende en mere rationel religion. Hvis rationaliteten hænger sammen med den videnskabelige udvikling og dets målbare metoder og forklaringer, bør der ses nærmere på, hvorledes denne naturvidenskab modsiges i diverse verdensreligioner. Skabelsesberetningen indenfor kristendommen er et eksempel på, hvordan religion modsiger naturvidenskab. Ideen om en gud kan virke irrationel, som Luhmann også skriver, idet det ikke er noget vi kan se og føle på, men blot noget vi må tro på. Her kommer den erfaringsbaserede del indenfor buddhismen til udtryk, som en afgørende faktor for en mere rationel tankegang. Indenfor buddhismen findes ikke en dikterende lære, men forskrifter og midler, som er åbne for fortolkning. Modsat andre monoteistiske verdensreligioner, er der indenfor buddhismen ikke nogen gud. I forhold til Weber og hans syn på verden som affortryllet, overvindes religion af videnskab. I og med buddhismen ikke har et gudebillede, kan det siges, at den passer bedre ind i den moderne rationelle tankegang.

Men kan der argumenteres for at buddhismen følger naturvidenskaben og fralægger sig et magisk og overnaturlig aspekt? Buddhismen indebærer ideen om reinkarnation. Ideen om at dø som menneske og blive genfødt, kan virke absurd for nogle i en naturvidenskabelig verden, der er båret af en rationel tankegang. Men modsiger dette naturvidenskaben? Naturvidenskab kan endnu ikke give os nogen forklaring på, hvad der sker med vores krop og vores sjæl, når vi dør. På den måde kan man i buddhismen muligvis nemmere forholde sig til det moderne menneskes rationelle verdensopfattelse, end de andre monoteistiske verdensreligioner.

Nu har vi diskuteret hvordan buddhismen har været nem at tilpasse det vestlige samfund, men vi undrer os stadig over, hvordan det kan være, at ikke alle tager hele buddhismen til sig. Hvorfor er det blevet populært, at bruge praksisserne uden den religiøse betydning?

Ud fra vores analyse fandt vi ud af, at vores tre informanter kunne repræsentere tre stadier i buddhismen. Her er der tale om henholdsvis det religiøse, livsfilosofiske og praktiserende. Vi har

valgt at opdele buddhismens i disse tre stadier, fordi der her synes at tegne sig en udvikling. Det har gjort det svært for os at skelne mellem, om ny-buddhisme overhovedet er en religion, en livsfilosofi eller blot praksisser udført udenfor en religiøs kontekst. Ud fra vores synspunkt ser det ud som om, at praksissen har løsrevet sig fra religionen i den forstand, at man sagtens kan dyrke elementer fra buddhismen, uden overhovedet at have de buddhistiske intentioner med sig. Samtidig kan disse elementer dog indgå i en dannelse af en anden form for religiøs mening, som der ifølge Luhmann er behov for. Som et eksempel på praksisser udført uden for den religiøse kontekst, er det værd at nævne Clara i og med, at hun ikke ser sig selv som værende buddhist, men hendes søgen efter mening, har ledt hende til at praktisere buddhistiske inspirerede elementer. Clara mener nemlig at de praksisser hun udfører, er for at få det bedre selv, men uden en intention om at nå oplysning en skønne dag. Der er altså, ikke i hendes tilfælde, yderligere buddhistiske intentioner bag, hvordan og hvornår hun udfører sine praksisser. Derfor repræsenterer Clara praksisserne udenfor religiøs kontekst, altså det praktiserende stadie. Bo derimod repræsenterer det livsfilosofiske stadie, idet at han i interviewet selv reflekterer over, hvorledes der kan skelnes mellem buddhisme som filosofi og buddhisme som religion. Han har reflekteret over buddhismens religiøse aspekt, og ser sig selv som værende buddhist. Dog er det tydeligt, at det er det livsfilosofiske aspekt af buddhismen, fylder mere i hans liv end de religiøse ritualer. Kirsten, som en modpol til Clara, ser sig selv som buddhist, og det er tydeligt at hun, på trods af til- og fravalg, praktiserer sine buddhistiske ritualer med den buddhistiske tanke bag. Derfor repræsenterer Kirsten det religiøse stadie.

Som vi kommer ind på i vores analyse, er det spændende, hvordan vores forskellige informanternes alder kan have indflydelse på, hvor de er nået til i deres religiøse overbevisning, eller mangel på samme. I analysen lagde vi mærke til Kirsten og Bos tanker om, at des mere folk brugte fra buddhismen, des mere ville de efterhånden implementere. Ud fra den tankegang kan både Bo og Clara tænkes at gå en mere religiøs vej i takt med, at de bliver ældre. Hvor de er nået til, ville så at sige være en aldersbetinget progression fra uvidende praktisering til religiøs overbevisning, i forhold til individet og dets søgen efter mening. Men er det overhovedet muligt at fastslå, at det forholder sig således? Denne sammenhæng kan, i så fald, have noget med individets subjektiveringsproces at gøre, men forklarer ikke, om buddhismen i dag er en religion, filosofi eller praksis. Er det alderen der medfører, at man søger en større mening? For Kirsten er god karma

vigtig, og Bo siger selv, at han bliver mere og mere traditionalist. Med dette forstår vi, at han med tiden bliver mere og mere religiøs i sin hverdag. Er dette en subjektiveringsproces, forstået på den måde, at en person med alderen bliver mere reflekteret over dennes rolle i forhold til samfundet, da samfundet ikke giver tilstrækkelig mening i sig selv? Set fra den buddhistiske vinkel er det jo en opløsning af selvet, der er højeste prioritet for en buddhist, og da både Bo og Kirsten bliver mere og mere traditionelle, kunne man argumentere for, at der med alderen opstår behov for mere religiøse forklaringer. Det kunne tænkes at man med alderen bliver man som individ mere og mere bevidst om dødens nærvær. Man kunne her forestille sig, at det bærende element for intensivering af praktiseringen af buddhismen kunne ligge i, at man med tiden bliver mere opmærksom på at skabe mening med tilværelsen. I analysen nævnte vi, at Clara også valgte at implementere bestemte buddhistiske elementer, dog uden den oprindelige religiøse baggrund, for at finde mening i sit liv. Clara har altså allerede nu brugt sin egen praksis og fundet mening i den. Hun gav klart udtryk for, at hun ikke med tiden vil blive buddhist. Hun synes altså ikke umiddelbart at udtrykke et dybere behov for at erkende sig selv til buddhismen, for at finde meningen i sine praksisser, da hun allerede finder hendes dem meningsfulde. Det kan tænkes, at hun ikke vil begrænse sig selv til den buddhistiske tro, når hun ikke selv føler, at hun behøver det. Clara defineres som religiøs i den forstand, at religionen er defineret, som hendes egen udgave af en religion. Hun inkorporerer altså religiøse meningsfulde elementer til forbedring af egen livskvalitet.

Buddhismens religiøse praksisser er i en vis grad blevet gjort til et produkt eller et redskab, der på sin vis kan hjælpe folk med at klare tankerne, være mere nyttig og få mere ro i sindet i deres hektiske hverdag. Dette mener vi er lidt af et paradoks, når man ser på disse praksissers oprindelige formål. Det oprindelige formål handler om, som tidligere forklaret, at ophæve selvet for at opnå oplysningen. Det spændende er altså i denne sammenhæng, hvordan en religion, hvor jeg'et i sidste ende opløses, har fundet indpas i en vestlig moderne verden, hvor der netop er fokus på en effektivisering af jeg'et. Man kan argumentere for, at der i den moderne vestlige verden, er skabt en trend omkring det at forbedre sig selv i forhold til sine omgivelser. Netop fordi buddhistiske elementer er bøjelige og tilgængelige for enhver, kan der argumenteres for, at det kan blive, eller er blevet en trend. Men hvornår kan man kalde noget en trend og hvad kendetegner en trend? Vi forstår begrebet trend ved et menneskeligt behov for fornyelse, som

producenter altid vil prøve at forny. For at noget skal være en trend, kræver det, til at starte med, at en eller flere personer begynder at bruge et produkt uden produktets oprindelige intention. Dertil er det en forudsætning, at flere og flere med tiden tilslutter sig, for at det i sidste ende kan kaldes en trend. Et kriterium for, at en trend kan kaldes en trend må altså være, at det er noget, der er brugt af flere mennesker, og hvor tilslutningen hele tiden bliver større. En trend må tilmed være noget, der opstår i den offentlige sfære. Med et produkt kommer med tiden et større behov, og således bliver produktet omformet for at tilpasse dette behov. Dertil mener vi, at en trend kommer og går, den er altså ikke varig, men kan dog i nogle tilfælde med tiden normaliseres og udvikles til et dagligdagsprodukt, hvor det ikke længere vil være en trend.

Diskussionen om hvad trends er, er spændende i vores projekt, da det at tage elementer fra en religion og gøre den til sin egen, kan have trendligende karakter. Netop dette kunne tænkes at ligge til grund for det moderne vestlige individs fascination heraf. Men når man kun tager elementer, hvorfor tager man så ikke hele pakken? Et svar hertil kunne være, at det havde noget med menneskets samvittighed at gøre. I kristendommen spiller samvittigheden for eksempel en stor rolle, fordi der er en tro på en højere dømmende magt. Denne dømmende magt findes ikke i buddhismen, og dette kan tænkes at være en bærende faktor for, hvorfor at man som praktiserende, af udvalgte buddhistiske elementer, føler sig berettiget til denne udvælgelse, fordi at netop disse giver mening for den praktiserende. Her er det relevant, med udgangspunkt i vores adspurgte informanter, at se på hvordan de hver især mener, at tilslutningen til buddhistiske dele, samt helheder, stiger i det danske samfund. Ud fra før opstillede kriterier til en trend, kan man sige, at der ifølge informanterne, er større og større tilslutning til buddhismen, og med særligt udgangspunkt i Claras udtalelser, er der flere og flere nutidige livsstilstrends med rødder i den buddhistiske tankegang. Men med blikket rettet mod vores informanter, har vi at gøre med tre personer, som på hver deres måde, og med hver deres tilgang praktiserer buddhismen. Som det før er nævnt bekender både Bo og Kirsten sig som buddhister. Clara derimod afviser, at hun nogensinde bliver buddhist. Man kan sige, at de religiøse praksisser, der indgår i buddhismen, i hvert fald i Claras tilfælde, har løsrevet sig fra religionen. Det er derfor, i forhold til et fokus på den vestlige ny-buddhisme som en trend, relevant at se på, at alle tre informanter rent faktisk udvælger, hvad de ønsker at praktisere, samt at de fravælger de dele, som ikke tiltaler dem. Selvom Bo og Kirsten udfører deres praksisser med religiøs tilgang, hvor Clara udfører dem uden,

er der så ikke, når alle tre får samme fysiske udbytte af disse, tale om en trend indenfor praktiseringen af buddhistiske elementer? Vi mener, at dyrkelsen af elementerne er gået hen og blevet en trend grundet den stadig stigende interesse. Men hvad så med ny-buddhismen som en helhed? Kan vi tillade os at kalde denne en trend? Det vil vi påstå, at man ikke kan. Ny-buddhismen som religion har fået stort indpas i Vesten, og kan ikke alene defineres som en trend. Det mener vi, med udgangspunkt i, at det er en religion, og at praktiseringen heraf oprindeligt har et dybere formål. I takt med moderniseringen er religionen, ifølge Luhmann, gået over i den private sfære. Derfor kan vi ikke afgøre, om den er en trend eller ej, men fordi at elementerne også dyrkes i den offentlige sfære, kan vi tillade os at sige, at disse elementer af buddhismen er blevet en trend. Den ny-buddhistiske tro, som en helhed, må altså udgøre en religion, mens de del-elementer der i det offentlige praktiseres må udgøre buddhistiske trend-tendenser.

Spørgsmålet er hvordan disse trend-tendenser opstår? Går de fra den offentlige til den private sfære eller omvendt? Da del-elementerne er at hente i den offentlige sfære, er det så først, når man tager dem herfra til den private sfære, at de bliver religiøse? Kan det ikke også gå den anden vej, så man tager del-elementerne fra det private for at bruge dem i det offentlige? Vores informanter Kirsten og Bo har begge været opsøgende overfor buddhismen og dennes lære. Kirsten især understreger, at der ikke forekommer missionsarbejde indenfor buddhismen, og netop dette stiller krav til den interesserede praktiserende om selv at være opsøgende. I og med at Bo tager dele af sin private praksis ud i det offentlige, og formidler dette som et produkt, kan man argumentere for, at de personer han påvirker med sit produkt, kan tage denne viden med sig ind i det private. Hvis de ønsker et større udbytte af produktet, bliver de nødt til, ligesom Bo og Kirsten, selv at være opsøgende omkring buddhismen. På den måde kan man også sige, at del-elementerne både kan gå fra privat til offentlig, og fra offentlig til privat sfære.

Når mennesker tager elementerne til sig i det offentlige, og ikke implementerer disse i det private, så går der noget tabt. De kan vælge at de vil søge videre og tage det ind i det private og hvilket herved gør praksissen religiøs. Clara er et godt eksempel på dette, fordi hun i det offentlige blev præsenteret for elementer, for herefter at implementere disse i det private. Hun praktiserer del-elementerne fra det offentlige i det private, men fordi hun ikke er videre opsøgende omkring buddhismen, så forbliver det for hende en praksis uden en buddhistisk religiøs

tilgang. Dog indgår disse praksisser, som tidligere nævnt, i en religiøs kontekst for Clara selv. Buddhismen og dets elementer er altså igennem det offentlige, eksempelvis igennem Bo, blevet tilgængelige for enhver. Dette kan resultere i, at de personer som Bo påvirker, kan søge mod noget mere religiøst indenfor buddhismen. Men det kan også gå den anden vej, hvor de personer, som Bo er kommet i kontakt med, tager hans redskaber til sig uden at søge videre, idet at det er alment accepteret i offentligheden eksempelvis at dyrke Mindfulness uden at være buddhist. Man kan altså sige, at ved at Bo introducerer del-elementerne til offentligheden, bliver forbrugeren nødt til selv at tage stilling til, hvorvidt forbrugeren vil følge med på en trend eller opsøge den dybere mening med buddhismen som religion. At personer som Bo sælger buddhistisk inspirerede produkter, gør det offentligheden opmærksom på disses tilstedeværelse. Dette kan medføre en stigende tendens både for trenden, men også for religionen. Vi finder det paradoksalt, at Kirsten giver udtryk for, at buddhismen på ingen måde er en missionerende religion, men at Bos arbejde indebærer en udbredelse af bestemte buddhistisk inspirerede elementer. Det er dog her vigtigt at understrege, at Bos hensigt med arbejdet ikke er, at konvertere sine klienter, men det er dog pudsigt, at selvom begge informanter ser sig selv som buddhister, at den ene er stærk modstander af buddhistisk missionsarbejde, mens den anden har fundet sin levevej ved at inkorporere buddhistiske elementer i sit arbejde med organisationer. Bo mener selv, at buddhismen er noget man har med sig hele tiden. Netop dette kan ligge til grund for, at han implementerer denne i sit erhverv. Han mener altså ikke, at man kan udelade buddhismen i bestemte dele af hverdagen.

Det virker til gengæld ikke på vores informanter som om, at det gør dem noget, at mennesker benytter sig af del-elementer, da både Bo og Kirsten mener, at lidt buddhisme er bedre end ingen buddhisme. Dertil mener begge også, at man igennem praktiseringen af del-elementerne, med tiden vil få en større interesse for den større buddhistiske helhed, og at man derfor med tiden vil opsøge denne mere og mere. For at få fuldt udbytte af del-elementerne, så mener begge informanter, at man er nødt til at have den bagvedliggende tankegang. De mener altså, at det på intet tidspunkt vil blive påtvunget den praktiserende at opsøge buddhismen, men at dette kommer helt af sig selv. Man kan altså sige, at buddhismen er blevet mere tilgængelig, fordi del-elementerne føres ud til praktisering i det offentlige. En forklaring på den stigende interesse for buddhismen i Vesten, som både Bo og Kirsten taler om, kunne være dens høje tilgængelighed.

7. Processen

Vores projekt er baseret på tre meget forskellige informanternes udtalelser. Der kan derfor argumenteres for, at det er repræsentativt, grundet de tre forskellige stadier de befinder sig på. Samtidig kan det siges, at der ikke kan generaliseres ud fra kun tre kilder. Tilmed kan man stille sig kritisk overfor, at vi som gruppe har valgt at ændre spørgsmålene afhængig af, hvem vores informanter var, for netop igennem spørgsmålene at lede dem på vej, mod det vi gerne ville have ud af interviewet, og på den måde sætte retningen for hvilken vej interviewet skulle gå.

Med henblik på vores teoretikere, så er det centralt at pege på, ud fra hvilke samfund de har udformet deres teorier, idet at begge teoretikere argumenterer for deres teori i forhold til den kristne kultur de var en del af. De Certeau eksemplificerer ikke direkte ud fra kristendommen, men man må gå ud fra, at hans for forståelse for det vestlige, kristne samfund spiller ind i hans teoretiske perspektiv. Luhmann derimod skriver meget om kristendommen igennem forklaringerne til hans brugte eksempler.

Vi har valgt vores teoretikere ud fra deres syn på det vestlige samfund og de tendenser, der hersker heri. Ingen af teorierne går på buddhismen som religion, men da vores problemstilling går på buddhismen, som en del af det vestlige samfund, vurderer vi, at deres teorier er anvendelige til besvarelsen heraf.

Som gruppe har vi været nødt til at stille os kritisk overfor vores valg af valide internetkilder. Nogle af vores anvendte kilder er buddhistisk-orienterede hjemmesider, og man bør som læser være opmærksom på, hvordan tingene er beskrevet. Det skal dog siges, at det er buddhister selv som netop har beskrevet de elementer vi har undersøgt, og de kan derfor anses som fagfolk, hvis validitet dog stadig kan diskuteres, hovedsageligt grundet buddhismens store fortolkningsfrihed. Vi har også benyttet Den Store Danske som led i vores informationssøgning, men som internetkilde ser vi denne som troværdig, da den er alment anerkendt.

8. Perspektivering

I dette afsnit vil vi opridses, hvad en videre undersøgelse af emnet kunne indebære. Vi har delt det op i to tråde, hvor den ene er i retning af om buddhisme vil overleve som psykologi i stedet for

religion, mens den anden har fokus på buddhismen som produkt, og hvordan den bliver og kan markedsføres.

8.1 Buddhismen som psykologi

Vi har undersøgt transformationen af den oprindelige buddhistiske tradition, som den er blevet tilpasset Vesten. Vi oplever, at elementer og ideer herfra praktiseres uden det oprindelige religiøse aspekt, hvilket lægger op til en dybere undersøgelse af disse praksisser. Det vil i den forbindelse være spændende at undersøge nærmere, hvordan de buddhistiske elementer bliver brugt, og i hvilke sammenhænge vi oplever disse buddhistiske elementer. Vi undersøgte dyrkelsen af yoga, som et led i den stigende interesse indenfor praktiseringen af buddhistiske elementer, men fandt i vores interview med Clara frem til, at selvhjælpsbøger eksempelvis også kan ligge til grund for dette. Dette skal forstås ud fra, at hun nævner, at hun søgte sin viden igennem disse. Dette lægger op til en undersøgelse af dyrkelsen af buddhismen i Vesten som en psykologi.

Hvis man ser på omfanget af de mange selvhjælpsbøger, der bliver markedsført, vil det måske være muligt, at lede efter buddhistiske træk heri. Herfra kunne det være interessant at se på, om Dalai Lama havde udgivet nogle værker omkring vejen til lykke. Dette lægger altså op til en undersøgelse af buddhismens tanker som en psykologisk praktisering i Vesten. Herfra kunne det diskuteres, hvorfor den buddhistiske tanke har fået indpas i den vestlige kultur og psykologi. I den forbindelse ville det være relevant, at se på de oprindelige vestlige psykologier og deres teorier og sætte dem overfor de psykologier, hvor de buddhistiske elementer inddrages. Der kan her stilles spørgsmål om, hvad den buddhistiske tanke kan bidrage med i Vestens psykologi. Hertil bliver begrebet "lykke" muligvis centralt, idet de oprindelige psykologier opererer med fjernelse af ulykke og mental lidelse. Den buddhistiske lære omhandler nemlig vejen ud af lidelse og vejen til lykke. Dette kunne lede til en diskussion omkring, hvorvidt buddhismen tilbyder det moderne menneske noget, som den oprindelige psykologi ikke gør.

8.2 Markedsføring af Buddhisme

Vores undren omkring hvordan Vesten implementerer buddhismen, og påvirker dens oprindelige religiøse formål, har ledt os ud i en spændende retning og har kastet lys over et omdiskuteret emne omkring religionens udvikling i Vesten. Men vi står stadig tilbage med spørgsmål og en videre underen om, hvordan buddhismen er blevet til et produkt. Ud fra denne synsvinkel kunne

en videre undersøgelse af, hvordan buddhismen bliver markedsført i det moderne vestlige samfund være spændende.

Med De Certeaus teori om forbrugere og brugere, kunne det være spændende at sætte fokus på, hvordan buddhismen bliver markedsført og dermed omformes til et produkt. Mindfulness er et godt eksempel på en buddhistisk praksis, som sælges som et produkt, da netop en af vores informanter videregiver praksissen gennem sit arbejde som coach. Derfor kunne det være interessant at se på, hvorvidt dette også gjaldt for den generelle markedsføring på internettet. Hvilke virkemidler bliver brugt til at få Mindfulness gjort interessant nok til at stå ud fra mængden af muligheder for det vestlige individ? Hvilket sprog og fokus bliver brugt, når det går hen og bliver en industri og hvad sker der med produktet, når og hvis det sælges?

Med disse spørgsmål i baghovedet ville det være oplagt at se på forskellige annoncer og informationssider, som netop fokuserer på Mindfulness som produkt, og derefter analysere dem og se dem i et kritisk perspektiv.

9. Konklusion

Vi er kommet frem til, at der er sket en transformation fra traditionel buddhisme til ny-buddhisme. Yderligere kan det siges, at ny-buddhisme har tilpasset sig den vestlige kultur, hvilket skaber en helt ny retning. Den traditionelle buddhisme bestræber sig på opnåelsen af oplysning og mindske af lidelse i verden, hvor den vestlige ny-buddhistiske tradition i højere grad dyrkes som et middel til en effektivisering af selvet. Opnåelsen af oplysning er et bærende element i den oprindelige buddhistiske tradition, men ny-buddhismen tillægger ikke oplysningen samme centrale betydning, idet at mange vestlige aspekter har en indflydelse herpå. Buddhismens omformelighed gør det derfor muligt at udvælge elementer fra den traditionelle buddhisme, med andre intentioner end de oprindelige. Ny-buddhismen muliggør et større spillerum for individer i den vestlige kultur, idet det er mere nærliggende at kunne relatere til buddhismens omformelighed og praktisere del-elementer frem for helheden.

Vores informant Kirsten opfatter sig selv som buddhist, og praktiserer tibetansk buddhisme i tæt relation til den traditionelle buddhisme. Hun har en tro på reinkarnation og praktiserer buddhismen med det formål at opnå oplysningen. For Kirsten er den buddhistiske

tankegang vigtig, men hun har samtidig også udvalgt bestemte praksisser og udeladt andre. Hun har altså tilpasset den tibetanske buddhisme til sin hverdag. Hendes praktisering af buddhismen er med en religiøs tilgang, idet at hun har sine daglige, buddhistiske ritualer.

Informanten Bo ser også sig selv som buddhist. For ham er buddhismen en rationel måde at anskue verden på, idet at den er erfaringsbaseret. Bo er ikke lige så rituel i sin praktisering af Buddhismen som Kirsten er, men for ham er tænkningen bag en afgørende faktor. Det er med andre ord dyrkelsen af Mindfulness og filosofien bag buddhismen der tiltaler ham. Ligesom Kirsten udvælger han elementer indenfor buddhismen, som giver mening for ham, og implementerer sine private praksisser i sit erhverv som coach.

Informanten Clara betegner ikke sig selv som buddhist, men hun dyrker elementer fra buddhismen. Clara ser sig selv som værende religiøs. For hende har den oprindelige tanke bag de buddhistiske praksisser altså ikke nogen betydning, idet at det for hende handler om det fysiske og psykiske udbytte af disse. Hun dyrker sine praksisser med det formål, at skabe en bedre mening med tilværelsen. De dyrkes altså med henblik på, at give hende en følelse af velvære.

Vi har fundet det relevant at diskutere hvorfor buddhismen bliver valgt frem for monoteiske verdensreligioner. Det blev diskuteret hvorvidt årsagen kunne skyldes den rationalitet, der er tilknyttet buddhismens filosofi. Denne rationelle tankegang forklarede vi ud fra Webers teori omkring affortryllesen af verdensbilledet, som følge af naturvidenskabelige verdensanskuelse. Dette kunne være et forklaringselement for buddhismens stigende interesse i Vesten.

Ud fra vores tre informanter ses en udvikling af ny-buddhismen, som vi opdeler i tre stadier, henholdsvis det religiøse (Kirsten), det filosofiske (Bo) og det praktiserende (Clara) stadie. Dette har vi gjort på baggrund af analysen, hvor vi blev opmærksomme på, at buddhismen forekommer i hvert fald på tre forskellige måder i Vesten. De tre stadier bliver således repræsenteret af vores tre informanter. Informanterne har alle tilpasset buddhistiske elementer ud fra deres egne behov. Informanterne udfører alle buddhistiske praksisser, men kun Bo og Kirsten, har både taget religionen og filosofien til sig. Den store forskel ligger derfor i, at man godt kan tage livsfilosofien og praksisserne uden at tage religionen, men at man ikke kan tage religionen uden livsfilosofien og praksisserne. Da Clara kun tager praksisserne og livsfilosofien med sig, ses her, hvordan den buddhistiske intention om eksempelvis oplysning går tabt. Det, at buddhismen er erfaringsbaseret

og kan tolkes frit, forklarer hvorfor flere og flere individer i de vestlige moderne samfund tilslutter sig buddhismen, dens filosofi og/eller dens praksisser. Af samme grund har vi sat spørgsmålstejn ved om ny-buddhismen er en trend. Dette mener vi ikke at den er, derimod mener vi, at praksisserne uden den religiøse kontekst, går ind under vores egen definition af en trend. Ud fra vores diskussion af religion, filosofi og praksisser har vi fundet ud af, at selvom vores informanter har meget til fælles, bunder deres individuelle praktisering i forskellige personlige hensigter, og da religion er noget, der er subjektivt bestemt, er det op til individet selv at designe dets egen religion. Derfor vil det altid være op til individet selv at bestemme dets religiøse overbevisning, og måden det vil lade dette komme til udtryk på.

Litteraturliste

- Albinus, Lars (2010): *Religion, magt og kommunikation*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Bird, Cindy M. (2005): "How I Stopped Dreading and Learned to Love Transcription" i *Qualitative Inquiry* vol 11, no 2, 226-248.
- Borup, Jørn (2007): *Danske Verdensreligioner – Buddhisme*. 1.udgave. København: Gyldendal.
- Coleman, James W. (2001): *The New Buddhism - The Western Transformation of an Ancient Tradition*. Oxford: Oxford University Press.
- Coleman, James W. (2002): *New Buddhism: The Western Transformation of an Ancient Tradition*.
<http://site.ebrary.com.molly.ruc.dk/lib/rubruc/docDetail.action?docID=10269081>.
Lokaliseret d.20/05-2013.
- De Certeau, Michel (1988): *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Den Store Danske 1: *fænomenologi*.
http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Filosofi/Filosofi_og_filosoffer_-_1900-t./f%C3%A6nomenologi?highlight=f%C3%A6nomenologi. Lokaliseret d.14/05-2013.
- Den Store Danske 2: *zenbuddhisme*.
http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Japans_religioner/zenbuddhisme. Lokaliseret d.20/05-2013.
- Den Store Danske 3: *Tibet (Historie)*.
http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Kina_og_Mongoliet/Tibet/Tibet_%28Historie%29. Lokaliseret d.20/05-2013.
- Götke, Povl (1997): *Niklas Luhmann*. Frederiksberg: Anis.
- Heimann, Bo (2013): *Skab frihed i dit sind – en grundlæggende introduktion til Mindfulness og den buddhistiske tænkning bag*. Frederiksberg: Heimann Publishing.

- Højholt, Charlotte og Kousholt, Dorte (2012): "Om at observere sociale fællesskaber" i Pedersen, Martin, Klitmøller, Jacob og Nielsen, Klaus (red): *Deltagerobservation: En metode til undersøgelse af psykologiske fænomener*. 1 udg., København: Hans Reitzels Forlag.
- Knudsen, Inger L. (2009): *Religiøs og teologisk kommunikation*. Frederiksberg: Anis.
- Kvale, Steiner (2009): *Interview – introduktion til et Håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Mind Yourself: *Mindfulness*.
<http://www.mindyourself.dk/upl/9801/Ebogommindfulness.pdf>. Lokaliseret d.20/05-2013.
- Polkinghorne, D. E. (2005): Language and meaning: Data collection in qualitative research i *The Journal of Counseling Psychology*, 52(2):137-145.
- Rahula, W. (1996): *Theravada – Mahayana Buddhism*.
<http://www.urbandharma.org/udharma3/theramaya.html> Besøgt d, 15/4 2013.
Lokaliseret d.20/05-2013.
- Repstad, Pål og Furseth, Inger (2007): *Religionssociologi*. København: Gyldendal Akademisk.
- Shomon.dk: *Buddhismens historie*. <http://www.shomon.dk/79.html>. Lokaliseret d.20/05-2013.

Forside: http://jacksonbbrown.com/ss/wp-content/uploads/2013/01/gold_buddha.jpg Lokaliseret d. 21/5-2013